

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας
στην Ελληνοϊταλική κρίση του 1923

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ζήσης Καραμανώλας

Αθήνα, 2025

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ανδρέας Λιαρόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Copyright © Ζήσης Καραμανώλας, 2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου και υπεύθυνο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας» του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, κ. Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, για την αμέριστη υποστήριξη και καθοδήγησή, καθώς και τον καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Υφαντή και αν. καθηγητή κ. Ανδρέα Λιαρόπουλο για τις χρήσιμες συμβουλές τους.

Επίσης, ευχαριστώ τους διδάσκοντες καθηγητές και καθηγήτριες, κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, κ. Κωνσταντίνο Λάβδα, κ. Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα, , κ. Ειρήνη Χειλά, κ. Γεώργιο Ανεψιού, κ. Σοφία Γαλάνη, κ Δημήτριο Τριανταφύλλου και κ. Γεώργιο Στασινόπουλο, για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν.

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάση επιστημονικής παράφρασης.

Αθήνα, 2025

Ζήσης Καραμανώλας

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Εισαγωγή.....	11
Σκοπός.....	11
Προϋποθέσεις- παράγοντες	12
Μέρος Πρώτο.....	13
Κεφάλαιο πρώτο: Η σημασία της κρίσης, βασικές έννοιες.....	13
Η Σημασία της Ελληνοϊταλικής Κρίσης του 1923	13
Εισαγωγή στις Βασικές Έννοιες: Υψηλή Στρατηγική, Διεθνές Δίκαιο, Κοινωνία των Εθνών	15
Η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής.....	15
Το Διεθνές Δίκαιο και η Κρίση της Κέρκυρας.....	16
Ο Ρόλος της Κοινωνίας των Εθνών	17
Κεφάλαιο δεύτερο: Το ιστορικό πλαίσιο	19
Η πολιτική κατάσταση στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο τη δεκαετία του 1920.....	19
Η κατάσταση στη μεταπολεμική Ελλάδα	20
Η κατάσταση στη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία	21
Η Κατάσταση στην Αλβανία.....	23
Η Γαλλία στην Ανατολική Μεσόγειο	25
Ο ρόλος της Ιταλίας υπό τον Μουσσολίνι και η στρατηγική της στην περιοχή.....	26
Κεφάλαιο τρίτο: Η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας.....	29
Η γεωπολιτική θέση της Μεγάλης Βρετανίας και τα συμφέροντά της στη Μεσόγειο	29
Μέρος Δεύτερο.....	33
Κεφάλαιο τέταρτο: Το επεισόδιο της Κέρκυρας.....	33
Τα γεγονότα της δολοφονίας του στρατηγού Τελλίνι και η ιταλική εισβολή στην Κέρκυρα.....	33
Το ιστορικό πλαίσιο πριν τη δολοφονία	33
Η διαδρομή του στρατηγού Τελλίνι και η ενέδρα	34
Οι ύποπτοι και οι θεωρίες για τη δολοφονία	34
Η ιταλική εισβολή και η κατάληψη της Κέρκυρας	37

Διεθνείς αντιδράσεις: Ο Ρόλος της Κοινωνίας των Εθνών και της Πρεσβευτικής Συνδιάσκεψης κατά την Ελληνοϊταλική κρίση	38
Κεφάλαιο πέμπτο: Η Βρετανική υψηλή στρατηγική κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ελληνοϊταλικές σχέσεις.....	41
Ανάλυση των βρετανικών διπλωματικών χειρισμών κατά τη διάρκεια της κρίσης	41
Σχέσεις Ελλάδας-Ιταλίας πριν και μετά την κρίση.....	45
Συμπεράσματα.....	48
Επίλογος.....	50
Πηγές - Βιβλιογραφία	51
Παράρτημα «Α»_Το ελληνοαλβανικό μεθοριακό ζήτημα.....	55
Παράρτημα «Β»_Καθεστώς Κέρκυρας το 1923 και η διακοίνωση της πρεσβευτικής.57	
Παράρτημα «Γ»_Εικόνες – φωτογραφικό υλικό.....	59

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει την Ελληνοϊταλική κρίση του 1923 ως κομβικό γεγονός του Μεσοπολέμου, με έμφαση στη στάση και την υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας. Το περιστατικό πυροδοτήθηκε από τη δολοφονία του Ιταλού στρατηγού Τελλίνι κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα, γεγονός που η Ιταλία χρησιμοποίησε ως αφορμή για να βομβαρδίσει και να καταλάβει την Κέρκυρα. Η μελέτη δεν περιορίζεται στην περιγραφή των γεγονότων, αλλά εξετάζει βαθύτερα τις γεωπολιτικές συνθήκες, τη λειτουργία του διεθνούς δικαίου και τον ρόλο των διεθνών θεσμών, κυρίως της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ).

Στην ανάλυσή, επιχειρείται η παρουσίαση της υψηλής στρατηγικής ως μια συνολική προσέγγιση που ενσωματώνει πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά και διπλωματικά μέσα με σκοπό την εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων. Η Μεγάλη Βρετανία, ως παραδοσιακή ναυτική δύναμη και κυρίαρχος παράγοντας στη Μεσόγειο, επιδίωκε τη διατήρηση του status quo και την αποφυγή πολεμικών συγκρούσεων. Στην κρίση της Κέρκυρας, προτίμησε τη διπλωματική μεσολάβηση παρά τη δυναμική υποστήριξη της Ελλάδας, για να διατηρήσει τις σχέσεις της με την Ιταλία και τη Γαλλία. Αυτή η στάση ενσαρκώνει τη στρατηγική ισορροπίας της εποχής, αλλά καταδεικνύει και την περιορισμένη δέσμευση της Βρετανίας στις αρχές του διεθνούς δικαίου, όταν αυτές συγκρούονταν με τα γεωπολιτικά της συμφέροντα.

Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στις γεωπολιτικές ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Ελλάδα, εξασθενημένη από τη Μικρασιατική Καταστροφή, αναζητούσε στήριξη στους διεθνείς οργανισμούς και τις Μεγάλες Δυνάμεις. Ωστόσο, η πολιτική της ουδετερότητας και του σεβασμού στο διεθνές δίκαιο δεν αποδείχθηκε αρκετή για να αποτρέψει τις ιταλικές επιθετικές κινήσεις. Η Ιταλία, από την πλευρά της, υπό τον Μουσσολίνι, υιοθέτησε μια επεκτατική στρατηγική, επιδιώκοντας να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη στη Μεσόγειο και στα Βαλκάνια.

Η εργασία αναλύει επίσης, μέσα από τις ενέργειες της Μεγάλης Βρετανίας, την αποτυχία της Κοινωνίας των Εθνών να επιβάλει κυρώσεις κατά της Ιταλίας, υπογραμμίζοντας τον αναποτελεσματικό ρόλο των διεθνών θεσμών απέναντι σε

επιθετικές ενέργειες μεγάλων δυνάμεων. Η υπόθεση της Κέρκυρας ανατέθηκε τελικά στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών, όπου η Ιταλία είχε προνομιακή επιρροή, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να υποχρεωθεί σε αποζημίωση, παρά το ότι υπήρξε το θύμα της επιθετικότητας.

Συμπερασματικά, η εργασία φωτίζει τις στρατηγικές προτεραιότητες της Μεγάλης Βρετανίας και τις αδυναμίες του διεθνούς συστήματος συλλογικής ασφάλειας της εποχής. Η κρίση της Κέρκυρας αναδεικνύεται ως πρόδρομος της αποσταθεροποίησης που θα ακολουθούσε στη δεκαετία του 1930, με την αποτυχία της διεθνούς κοινότητας να συγκρατήσει τον αναθεωρητισμό και την επιθετικότητα ισχυρών κρατών. Αποσταθεροποίηση που αποτέλεσε προάγγελο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Λέξεις κλειδιά: Ελληνοϊταλική κρίση 1923, Υψηλή στρατηγική Μεγάλης Βρετανίας

Great Britain's high strategy in the Greek-Italian crisis of 1923

Zisis Karamanolas

Abstract

This paper examines the Greek-Italian crisis of 1923 as a pivotal event of the interwar period, with an emphasis on the stance and high strategy of Great Britain. The incident was triggered by the assassination of Italian General Tellini near the Greek-Albanian border, which Italy used as a pretext to bomb and occupy Corfu. The study is not limited to a description of events, but examines in greater depth the geopolitical conditions, the functioning of international law, and the role of international institutions, primarily the League of Nations.

The analysis attempts to present grand strategy as a comprehensive approach that integrates political, military, economic, and diplomatic means to serve national interests. Great Britain, as a traditional naval power and dominant factor in the Mediterranean, sought to maintain the status quo and avoid military conflicts. In the Corfu crisis, it preferred diplomatic mediation over strong support for Greece in order to maintain its relations with Italy and France. This stance embodies the balance of power strategy of the time, but also demonstrates Britain's limited commitment to the principles of international law when they conflicted with its geopolitical interests.

Particular emphasis is placed on the geopolitical balance in the Eastern Mediterranean and the Balkans after World War I. Greece, weakened by the Asia Minor Catastrophe, sought support from international organizations and the Great Powers. However, its policy of neutrality and respect for international law proved insufficient to deter Italian aggression. Italy, for its part, under Mussolini, adopted an expansionist strategy, seeking to become a hegemonic power in the Mediterranean and the Balkans.

The paper also analyzes, through the actions of Great Britain, the failure of the League of Nations to impose sanctions on Italy, highlighting the ineffective role of international institutions in the face of aggressive actions by major powers. The Corfu case was eventually referred to the Conference of Ambassadors, where Italy had a privileged influence, with the result that Greece was forced to pay compensation, even though it was the victim of aggression.

In conclusion, this paper sheds light on the strategic priorities of Great Britain and the weaknesses of the international collective security system of the time. The Corfu crisis emerges as a precursor to the destabilization that would follow in the 1930s, with the failure of the international community to curb the revisionism and aggression of powerful states. This destabilization was a harbinger of World War II.

Keywords: Greek-Italian crisis of 1923, Great Britain's grand strategy

Εισαγωγή

Η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας στην Ελληνοϊταλική Κρίση του 1923 στόχευε στη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στη Μεσόγειο, προστατεύοντας τα γεωπολιτικά και οικονομικά της συμφέροντα της. Παρόλο που η Βρετανία δεν ενεπλάκη στρατιωτικά, οι διπλωματικοί χειρισμοί της υπήρξαν κρίσιμοι για την κατεύθυνση της έκβασης της κρίσης και τη διαμόρφωση των ευρύτερων ισορροπιών στην περιοχή. Η ανάλυση της υψηλής στρατηγικής της Μεγάλης Βρετανίας στην Ελληνοϊταλική Κρίση του 1923 επικεντρώνεται στη σύνδεση των γεωπολιτικών, διπλωματικών και οικονομικών συμφερόντων της με τη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στη Μεσόγειο.

Η μελέτη αναπτύσσεται σε δύο συνολικά Μέρη. Στο Μέρος Α' μελετάται η σημασία της κρίσης, αναφέρονται βασικές έννοιες καθώς και η πολιτική κατάσταση στην περιοχή της Κέρκυρας, τα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον αναλύεται ο ρόλος της Ιταλίας και η γενικότερη στρατηγική της την εν λόγω περίοδο. Η ανάπτυξη της γεωπολιτικής θέσης της Μεγάλης Βρετανίας ακολουθεί, διερευνώντας τη στάση της και τα συμφέροντα της καθώς και τους στόχους και την πολιτική της στην Κοινωνία των Εθνών. Το Μέρος Β' πραγματεύεται τα γεγονότα της δολοφονίας Τελλίνι που οδήγησαν στο «επεισόδιο» της Κέρκυρας. Αναδύονται οι διεθνείς αντιδράσεις, οι χειρισμοί και η στάση της Μεγάλης Βρετανίας απέναντι στις άλλες δυνάμεις καθώς και οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις τους. Τέλος επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων, με κριτική αξιολόγηση της υψηλής στρατηγικής της Μεγάλης Βρετανίας κατά την περίοδο που εξετάζεται.

Σκοπός

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η σε βάθος ανάλυση της υψηλής στρατηγικής της Μεγάλης Βρετανίας κατά την Ελληνοϊταλική κρίση του 1923, με ιδιαίτερη έμφαση στην πολιτική στάση του Λονδίνου έναντι της Ιταλίας και της Ελλάδας, καθώς και στις ευρύτερες γεωστρατηγικές επιδιώξεις της Βρετανικής Αυτοκρατορίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Μέσω της μελέτης αυτής επιδιώκεται η κατανόηση των περιορισμών που παρουσίαζε το διεθνές σύστημα συλλογικής ασφάλειας του Μεσοπολέμου.

Προϋποθέσεις- παράγοντες

Για την ουσιαστική προσέγγιση του ζητήματος, η εργασία στηρίζεται στις εξής θεωρητικές και μεθοδολογικές προϋποθέσεις:

α. Ιστορικό πλαίσιο με ανάλυση της πολιτικής και γεωπολιτικής κατάστασης των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου κατά τη δεκαετία του 1920, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και εντός των νέων συνθηκών που διαμορφώθηκαν από τις Συνθήκες Ειρήνης.

β. Κατανόηση βασικών εννοιών, ερμηνεία της έννοιας της Υψηλής Στρατηγικής, του Διεθνούς Δικαίου και της λειτουργίας της Κοινωνίας των Εθνών, ώστε να γίνει αντιληπτός ο τρόπος λήψης αποφάσεων από τις εμπλεκόμενες δυνάμεις.

γ. Την αξιοποίηση επιστημονικής βιβλιογραφίας, πηγών όπως εφημερίδες της εποχής, καθώς και επιστημονικό υλικό μελετών το οποίο επιτρέπει την κατανόηση της πολυπλοκότητας της Ελληνοϊταλικής Κρίσης και των παραγόντων που διαμόρφωσαν την εξέλιξή της.

δ. Ο περιορισμένος αριθμός συγγραμμάτων και αναφορών στο επεισόδιο αποτέλεσε τη βασική πρόκληση στη συγγραφή της παρούσας εργασίας. Το γεγονός έχει μελετηθεί ελάχιστα σε σχέση με τη σπουδαιότητά του, με εξαίρεση το βιβλίο του Ιωάννη Σ. Παπαφλωράτου «Η Ελληνοϊταλική Κρίση του 1923. Το Επεισόδιο Τελλίνι/Κέρκυρας». Ένα έργο το οποίο περιχαράκωνει όλες τις οπτικές γωνίες επί του θέματος, προβάλλοντας τη σωστή και αρμόζουσα διάσταση του στη διαμόρφωση της ιστορίας της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου, φωτίζοντας με επιστημονικό και αντικειμενικό τρόπο όλες τις πτυχές του.

Μέρος Πρώτο

Κεφάλαιο πρώτο: Η σημασία της κρίσης, βασικές έννοιες

Η Σημασία της Ελληνοϊταλικής Κρίσης του 1923

Η Ελληνοϊταλική Κρίση του 1923 δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο ιστορικό γεγονός, αλλά έναν σημαντικό κρίκο στις εξελίξεις που διαμόρφωσαν το σύστημα διεθνών σχέσεων κατά τον Μεσοπόλεμο. Η κρίση αυτή, με αφορμή τη δολοφονία του Ιταλού στρατηγού Τελλίνι στην Κακαβιά και την ιταλική αντίδραση με τον βομβαρδισμό και την κατάληψη της Κέρκυρας, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της σύγκρουσης εθνικών συμφερόντων και της αναποτελεσματικότητας των διεθνών οργανισμών συλλογικής ασφάλειας (Παπαφλωράτος, 2004). Επιπλέον αποτέλεσε ένα περιστατικό κρίσιμο όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για την παγκόσμια ιστορία, καθώς ήταν η πρώτη περίπτωση τέτοιου είδους δοκιμασίας της Κοινωνίας των Εθνών (Marder, 1977).

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ευρώπη προσπαθούσε να σταθεροποιηθεί μέσω νέων διπλωματικών και πολιτικών μηχανισμών. Η Κοινωνία των Εθνών (ΚΤΕ), αν και θεμελιώθηκε ως ο πρώτος διεθνής οργανισμός συλλογικής ασφάλειας, δεν είχε τα απαραίτητα εργαλεία για να αντιμετωπίσει τις πιέσεις των μεγάλων δυνάμεων (Finney, 1993). Η Ιταλία του Μουσσολίνι, που είχε αναλάβει την εξουσία το 1922, επιδίωκε να εδραιωθεί ως περιφερειακή δύναμη και να επεκτείνει την επιρροή της στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο, γεγονός που την έφερε σε αντιπαράθεση με την Ελλάδα (Φιλίππης, 2004). Η Μεγάλη Βρετανία, από την πλευρά της, βρισκόταν σε μια περίπλοκη θέση: επιδίωκε να διατηρήσει τη σταθερότητα στην περιοχή, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσε να μην διαρρήξει τη συνεργασία της με την Ιταλία και τη Γαλλία, συμμάχους της στην Αντάντ (Goldstein, 1989).

Η Ελλάδα, έχοντας μόλις υποστεί τη Μικρασιατική Καταστροφή το 1922, βρισκόταν σε μια περίοδο εσωτερικής αστάθειας και εξωτερικής απομόνωσης (Παπαφλωράτος, 2004). Η απόφαση του Μουσσολίνι να επιτεθεί στην Κέρκυρα ήταν μια σαφής προσπάθεια επιβολής της ιταλικής ισχύος, αξιοποιώντας την αδυναμία της Ελλάδας να αντιδράσει στρατιωτικά ή διπλωματικά (Φιλίππης, 2004). Η ελληνική

κυβέρνηση προσπάθησε να διεθνοποιήσει το ζήτημα μέσω της Κοινωνίας των Εθνών, επιδιώκοντας υποστήριξη από τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία.

Η Μεγάλη Βρετανία είχε αναπτύξει μια υψηλή στρατηγική βασισμένη στη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος και τη συλλογική ασφάλεια. Σύμφωνα με τον Goldstein (1989), οι Βρετανοί διπλωμάτες, όπως ο Harold Nicolson, θεωρούσαν ότι η διατήρηση των θεσμών της Κοινωνίας των Εθνών ήταν ζωτικής σημασίας για την αποφυγή νέων συγκρούσεων. Παρόλα αυτά, η Βρετανία έπρεπε να λειτουργήσει με ευελιξία, δεδομένων των πιέσεων από την Ιταλία και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις (Finney, 1993). Παρότι υποστήριζε την ΚτΕ, η Βρετανία απέφυγε να επιβάλει κυρώσεις κατά της Ιταλίας και αντ' αυτού επέλεξε το ρόλο του διαμεσολαβητή, επιδιώκοντας συμβιβασμό μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Η στάση αυτή επικρίθηκε έντονα, καθώς θεωρήθηκε ότι ευνοούσε την Ιταλία εις βάρος της Ελλάδας (Goldstein, 1989). Οι Βρετανοί διπλωμάτες, όπως οι Sir Eyre Crowe και Harold Nicolson, θεωρούσαν ότι προτεραιότητα έπρεπε να είναι η σταθερότητα της περιοχής, αποφεύγοντας τη διατάραξη των σχέσεων με την Ιταλία (Παπαφλωράτος, 2009; Τσάμης, 2015).

Η Κοινωνία των Εθνών, σύμφωνα με τον Παπαφλωράτο, απέτυχε να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο στην επίλυση της κρίσης. Παρά τη θεωρητική δέσμευσή της στη συλλογική ασφάλεια, η διεθνής κοινότητα δεν επέβαλε κυρώσεις στην Ιταλία, ενισχύοντας έτσι την αίσθηση ατιμωρησίας των μεγάλων δυνάμεων. Η βρετανική στάση εντός της ΚτΕ αντικατόπτριζε τη στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων της Αντάντ, οι οποίες ανησυχούσαν περισσότερο για τη διατήρηση της μεταξύ τους συνοχής παρά για την επιβολή αρχών διεθνούς δικαίου (Finney, 1993).

Η σημασία της Ελληνοϊταλικής Κρίσης του 1923 είναι καθοριστική για την κατανόηση των περιορισμών της συλλογικής ασφάλειας και της υψηλής στρατηγικής κατά τον Μεσοπόλεμο. Η κρίση κατέδειξε τις αδυναμίες της Κοινωνίας των Εθνών να παρέμβει αποτελεσματικά σε συγκρούσεις που αφορούσαν μεγάλες δυνάμεις. Παράλληλα, ανέδειξε τον ρόλο της Μεγάλης Βρετανίας ως μεσολαβητικής δύναμης, που προσπαθούσε να εξισορροπήσει τις εντάσεις στην Ευρώπη. Η μελέτη αυτής της κρίσης παρέχει πολύτιμα διδάγματα για τη δυναμική της διεθνούς πολιτικής κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας υπήρξε

κρίσιμος παράγοντας στη διαχείριση της κρίσης, ενώ η αποτυχία της συλλογικής ασφάλειας τόνισε την ευθραυστότητα του διεθνούς συστήματος (Παπαφλωράτος, 2004).

Εισαγωγή στις Βασικές Έννοιες: Υψηλή Στρατηγική, Διεθνές Δίκαιο, Κοινωνία των Εθνών

Η ανάλυση της Ελληνοϊταλικής κρίσης του 1923 προϋποθέτει την κατανόηση βασικών εννοιών που σχετίζονται με τη διεθνή πολιτική και τη διαχείριση κρίσεων στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Τρεις θεμελιώδεις παράγοντες διαμορφώνουν το πλαίσιο κατανόησης αυτής της κρίσης: η έννοια της υψηλής στρατηγικής, το διεθνές δίκαιο όπως ίσχυε τότε, και ο ρόλος της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ) στη διαχείριση διεθνών κρίσεων.

Η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής

Η υψηλή στρατηγική αποτελεί μια θεμελιώδη έννοια στη μελέτη των διεθνών σχέσεων και αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη διαμορφώνουν και εφαρμόζουν τους μακροπρόθεσμους στόχους τους στο διεθνές σύστημα. Πρόκειται για μια συνολική προσέγγιση που συνδυάζει πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά και διπλωματικά μέσα προκειμένου να επιτευχθούν εθνικά συμφέροντα (Goldstein, 1989). Η έννοια της υψηλής στρατηγικής (Grand Strategy) αποτελεί βασικό εργαλείο κατανόησης των πολιτικών επιλογών και των προτεραιοτήτων ενός κράτους στη διεθνή σκηνή. Η υψηλή στρατηγική δεν είναι κάτι στατικό αλλά μεταβάλλεται κατά το πέρασμα του χρόνου για κάθε κράτος είτε πρόκειται για ειρηνικές ή πολεμικές περιόδους. «Ο Edward Luttwak θεωρεί ότι υψηλή στρατηγική είναι η εφαρμογή της μεθόδου και της ευφυΐας στη χρήση τόσο της πειθούς όσο και της ισχύος – δηλαδή τη στρατηγική σε όλες τις πτυχές της από την υψηλότερη πολιτειακή οργάνωση μέχρι τις στρατιωτικές τακτικές. Ο Αθανάσιος Πλατιάς εκτιμά ότι Υψηλή Στρατηγική ορίζεται ως η χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων που ένα κράτος μπορεί να χρησιμοποιήσει προκειμένου να επιτύχει τους μακροπρόθεσμους πολιτικούς του στόχους, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης» (Παπαφλωράτος, 2021). Ο Κωνσταντίνος Κολλιόπουλος αναφέρει για τη Στρατηγική «Στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης. Με άλλα λόγια, η στρατηγική συνίσταται στο τρίπτυχο: μέσα-σκοποί-αντίπαλος».

Εφαρμόζοντας αυτά τα στοιχεία στη διεθνή πολιτική, μπορούμε να πούμε ότι η στρατηγική αφορά τη σύνδεση των μέσων και των στόχων ενός κράτους, επηρεαζόμενη από τον διεθνή ανταγωνισμό, τόσο σε περιόδους ειρήνης όσο και σε περιόδους πολέμου. Ανάλογα με το πεδίο αναφοράς της, η στρατηγική χωρίζεται σε διάφορα επίπεδα. « Όταν χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα ενός κράτους (στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης, τότε μιλάμε για Υψηλή Στρατηγική (Κολλιόπουλος, 2008).

Η Μεγάλη Βρετανία, ως μία από τις κυρίαρχες δυνάμεις της εποχής, εφάρμοζε μια υψηλή στρατηγική που στηριζόταν στην εξισορρόπηση ισχύος και τη διατήρηση της σταθερότητας στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Στην περίπτωση της κρίσης της Κέρκυρας, η βρετανική υψηλή στρατηγική καθοδηγήθηκε από την ανάγκη διατήρησης του status quo στη Μεσόγειο, αποφεύγοντας τη ρήξη με την Ιταλία, έναν σημαντικό παίκτη της εποχής (Finney, 1993). Η επιλογή της Βρετανίας να ακολουθήσει μια πολιτική μεσολάβησης και να αποτρέψει την κλιμάκωση της σύγκρουσης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ιταλία αντικατοπτρίζει αυτή την προσέγγιση.

Η υψηλή στρατηγική δεν περιορίζεται μόνο σε στρατιωτικές αποφάσεις αλλά περιλαμβάνει και τη διπλωματική δραστηριότητα, τη χρήση της οικονομικής ισχύος και την προώθηση των κρατικών συμφερόντων μέσω θεσμών, όπως εκείνη την εποχή, η Κοινωνία των Εθνών. Οι αποφάσεις της Βρετανίας κατά την κρίση της Κέρκυρας πρέπει να εξεταστούν υπό αυτό το πρίσμα, δηλαδή ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής διατήρησης της ισορροπίας στην Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο.

Το Διεθνές Δίκαιο και η Κρίση της Κέρκυρας

Το διεθνές δίκαιο κατά τη δεκαετία του 1920 βρισκόταν σε μια μεταβατική φάση. Η δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε ως στόχο τη διαμόρφωση ενός συστήματος συλλογικής ασφάλειας, όπου οι διαφορές μεταξύ κρατών θα επιλύονταν μέσω θεσμοθετημένων διαδικασιών και όχι μέσω στρατιωτικής ισχύος. Ωστόσο, το σύστημα αυτό παρουσίαζε σοβαρές αδυναμίες,

κυρίως λόγω της έλλειψης μηχανισμών επιβολής των αποφάσεων του (Παπαφλωράτος, 2004).

Στην περίπτωση της κρίσης της Κέρκυρας, η Ιταλία προχώρησε σε στρατιωτική ενέργεια εναντίον της Ελλάδας χωρίς προηγούμενη διπλωματική διαβούλευση, παραβιάζοντας βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Ο βομβαρδισμός και η κατοχή της Κέρκυρας από την Ιταλία αποτέλεσαν σαφή παραβίαση της ελληνικής κυριαρχίας, κάτι που θεωρητικά θα έπρεπε να ενεργοποιήσει την Κοινωνία των Εθνών. Ωστόσο, οι αντιδράσεις των μεγάλων δυνάμεων, και κυρίως της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας, καθορίστηκαν περισσότερο από πολιτικούς υπολογισμούς παρά από τη νομική διάσταση της υπόθεσης (Φιλιππής, 2004).

Αν και η Ελλάδα προσέφυγε στην ΚτΕ, η απόφαση να παραπεμφθεί το ζήτημα στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών, όπου η Ιταλία είχε μεγαλύτερη επιρροή, κατέδειξε τις αδυναμίες του διεθνούς δικαίου εκείνη την εποχή. Το γεγονός ότι τελικά η Ελλάδα αναγκάστηκε να πληρώσει αποζημίωση στην Ιταλία, παρά την επιθετική ενέργεια της τελευταίας, υπογράμμισε τον τρόπο με τον οποίο το διεθνές δίκαιο μπορούσε να παρακαμφθεί όταν τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων το επέβαλαν (Παπαφλωράτος, 2009).

Ο Ρόλος της Κοινωνίας των Εθνών

Η Κοινωνία των Εθνών δημιουργήθηκε ως ένας θεσμός που θα εξασφάλιζε τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα μέσω της διπλωματίας και της συλλογικής ασφάλειας. Παρόλα αυτά, η αποτελεσματικότητά της δοκιμάστηκε επανειλημμένα τη δεκαετία του 1920 και του 1930, με την κρίση της Κέρκυρας να αποτελεί ένα από τα πρώτα σοβαρά τεστ για την ικανότητά της να διαχειρίζεται διεθνείς κρίσεις (Finney, 1993).

Η αρχική αντίδραση της ΚτΕ ήταν να αποδεχθεί το ελληνικό αίτημα για διεθνή διαμεσολάβηση, ωστόσο σύντομα κατέστη σαφές ότι οι μεγάλες δυνάμεις δεν ήταν διατεθειμένες να επιτρέψουν στην Κοινωνία των Εθνών να διαχειριστεί το ζήτημα ανεξάρτητα. Η επακόλουθη απόφαση να παραπεμφθεί το ζήτημα στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών αντί για το Συμβούλιο της ΚτΕ υποβάθμισε τον ρόλο του οργανισμού και ανέδειξε τη δυσκολία του να επιβάλει τις αποφάσεις του όταν αυτές έρχονταν σε αντίθεση με τα συμφέροντα ισχυρών κρατών (Παπαφλωράτος, 2004).

Η στάση της Βρετανίας εντός της ΚτΕ ήταν αντιπροσωπευτική της πολιτικής της προσέγγισης εκείνη την εποχή: διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων χωρίς άμεση σύγκρουση με ισχυρούς αντιπάλους. Στην πράξη απέφυγε να επιβάλει κυρώσεις ή να αντιταχθεί ανοικτά στην Ιταλία, παρόλο που επίσημα στήριζε τις αρχές της Κοινωνίας των Εθνών. Αυτή η στάση δεν ήταν μοναδική στην κρίση της Κέρκυρας, αλλά αποτέλεσε μοτίβο της πολιτικής της Βρετανίας τη δεκαετία του 1930, όταν παρόμοιες αδυναμίες της ΚτΕ έγιναν εμφανείς στις κρίσεις της Αιθιοπίας και της Τσεχοσλοβακίας (Goldstein, 1989).

Η κρίση της Κέρκυρας γενικότερα ανέδειξε περίτρανα τις αδυναμίες των μηχανισμών συλλογικής ασφάλειας της εποχής, τη σημασία της υψηλής στρατηγικής στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής και τον περιορισμένο ρόλο του διεθνούς δικαίου όταν τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων ερχόντουσαν σε σύγκρουση. Η εξέταση αυτών των εννοιών παρέχει το απαραίτητο θεωρητικό πλαίσιο για την ανάλυση της Ελληνοϊταλικής κρίσης και της στάσης της Μεγάλης Βρετανίας στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής του Μεσοπολέμου.

Κεφάλαιο δεύτερο: Το ιστορικό πλαίσιο

Η πολιτική κατάσταση στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο τη δεκαετία του 1920

Η δεκαετία του 1920 αποτέλεσε μια περίοδο μεγάλων πολιτικών και γεωπολιτικών ανακατατάξεων στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Οι συνέπειες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι νέες ισορροπίες δυνάμεων και οι φιλοδοξίες αναδυόμενων και καθιερωμένων δυνάμεων καθόρισαν τη δυναμική των διεθνών σχέσεων. Η διάλυση των αυτοκρατοριών και η δημιουργία νέων εθνικών κρατών δημιούργησαν ένα ασταθές περιβάλλον, όπου οι ανταγωνισμοί ήταν έντονοι και οι συγκρούσεις, ανοιχτές ή υπόγειες, ήταν συνεχείς.

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελούσε μια περιοχή στρατηγικής σημασίας για τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής. Η Μεγάλη Βρετανία διατηρούσε τον έλεγχο της Κύπρου, της Αιγύπτου και σημαντικών θαλάσσιων διαδρομών, ενώ η Γαλλία είχε επιρροή στο Λίβανο και τη Συρία. Οι ανταγωνισμοί στην περιοχή σχετιζόνταν τόσο με την ασφάλεια των θαλάσσιων οδών όσο και με τις αποικιακές φιλοδοξίες των ευρωπαϊκών δυνάμεων (Goldstein, 1989). Η Ιταλία επιδίωκε να αμφισβητήσει την κυριαρχία της Βρετανίας και της Γαλλίας στην περιοχή, βλέποντας τη Μεσόγειο ως το «Mare Nostrum» (Η Δική μας Θάλασσα). Η κρίση της Κέρκυρας αποτέλεσε ένα πρώιμο δείγμα αυτής της στρατηγικής, καθώς η Ρώμη επεδίωξε να επιβάλει την παρουσία της στην περιοχή χωρίς να λάβει υπόψη της τους διεθνείς οργανισμούς και τις διπλωματικές ισορροπίες (Tollardo, 2016).

Στα Βαλκάνια, οι εδαφικές αλλαγές που προέκυψαν από τις Συνθήκες Ειρήνης είχαν μεταβάλει σημαντικά το πολιτικό τοπίο. Η Ελλάδα, η Σερβία (πλέον Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων - μετέπειτα Γιουγκοσλαβία), η Ρουμανία, η Αλβανία και η Βουλγαρία βρίσκονταν σε μια περίοδο προσαρμογής στα νέα δεδομένα, ενώ η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε μετασχηματιστεί στο νέο τουρκικό κράτος υπό τον Μουσταφά Κεμάλ. Η Ιταλία, από την πλευρά της, επεδίωκε να εδραιώσει την παρουσία της στη βαλκανική και τη μεσογειακή ζώνη, θεωρώντας την περιοχή κρίσιμη για την επιρροή της.

Η κατάσταση στη μεταπολεμική Ελλάδα

Η Ελλάδα, μόλις βγαίνοντας από μια δεκαετία συνεχών πολέμων (Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Μικρασιατική Εκστρατεία), βρισκόταν σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Η ήττα στη Μικρά Ασία το 1922 και η επακόλουθη ανταλλαγή πληθυσμών με την Τουρκία είχαν προκαλέσει βαθιά πολιτική και κοινωνική κρίση. Η συνθήκη της Λωζάνης (1923) καθόρισε τα νέα σύνορα και επισημοποίησε τη μετατόπιση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από την προσπάθεια επέκτασης προς τη Μικρά Ασία σε μια πολιτική σταθεροποίησης και αποκατάστασης των εθνικών ζητημάτων στη βαλκανική και τη μεσογειακή σφαίρα (Παπαφλωράτος, 2009). Η Συνθήκη της Λωζάνης ουσιαστικά σηματοδότησε και επίσημα το τέλος της περιόδου κατά την οποία η ελληνική Μεγάλη Ιδέα καθόριζε την εθνική πολιτική. Από το 1923, ο κεντρικός στόχος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας και η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας. Αυτή η βασική στρατηγική συνοδεύτηκε από τη σαφή αποδοχή των διεθνών συνθηκών και τη διαρκή προσήλωση στους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Ωστόσο, η διάθεση συνεργασίας και ο σεβασμός στη διεθνή νομιμότητα σπάνια αποδείχθηκαν ικανή ασπίδα απέναντι στις επεκτατικές βλέψεις εκείνων που επιδίωκαν να ανατρέψουν το υφιστάμενο καθεστώς. Από την επομένη κιάλας της υπογραφής των Συνθηκών Ειρήνης, η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με τη Βουλγαρία, η οποία αρνιόταν να αποδεχθεί τη σταθερότητα των νέων συνόρων, ενώ ταυτόχρονα υφίστατο έντονες πιέσεις από την Ιταλία, καθώς και διαρκώς αυξανόμενες διεκδικήσεις από την Τουρκία και τη Γιουγκοσλαβία (Σβολόπουλος, 2008). Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα εναρμόνισε τη διπλωματική της πορεία με εκείνη της Αγγλίας και της Γαλλίας, οι οποίες επιδίωκαν να διατηρήσουν σε ισχύ τις διεθνείς συνθήκες και να ενισχύσουν τους διεθνείς οργανισμούς, εξασφαλίζοντας έτσι τη σταθερότητα και την ειρήνη. Η απόλυτη προσήλωση της Ελλάδας στις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, όπως αυτές εκπροσωπούσαν από την Κοινωνία των Εθνών (Κ.τ.Ε.), ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα των σοβαρών εσωτερικών δυσκολιών που είχε να αντιμετωπίσει η χώρα λόγω και της μαζικής εισροής προσφύγων. Η ανάγκη για την οικονομική αποκατάστασή τους επέβαλε τη μείωση των στρατιωτικών δαπανών, γεγονός που αποδυνάμωνε τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας απέναντι σε γειτονικά κράτη που ενισχύονταν, όπως η Γιουγκοσλαβία, αλλά και σε εχθρικές χώρες, όπως η Βουλγαρία,

η οποία επεδίωκε την τροποποίηση των εδαφικών δεδομένων που είχαν διαμορφωθεί με τις διεθνείς συνθήκες. Το αυξημένο ελληνικό ενδιαφέρον για την Κ.τ.Ε. οφειλόταν στη συμβολή της στη χορήγηση δανείου για την οικονομική αποκατάσταση των προσφύγων. Ωστόσο, το σύστημα συλλογικής ασφάλειας που είχε διαμορφωθεί αποδείχθηκε ευνοϊκό προς τις μεγάλες δυνάμεις και άδικο για τα μικρότερα κράτη, κάτι που έγινε ιδιαίτερα εμφανές μέσα από το επεισόδιο της Κέρκυρας, το οποίο θα εξεταστεί στη συνέχεια. Την ίδια στιγμή, καθώς οι μεγάλες συμμαχίες αποσυντίθονταν και τα κράτη επαναπροσδιόριζαν την εξωτερική τους πολιτική, η Ελλάδα προσπαθούσε μάταια να αποκαταστήσει τις συμμαχικές της σχέσεις με την Αγγλία και τη Γαλλία. Η Αγγλία υιοθέτησε εκ νέου μια ευέλικτη εξωτερική πολιτική χωρίς δεσμεύσεις, ενώ η Γαλλία έδωσε προτεραιότητα στη στρατηγική της σχέση με τη Γιουγκοσλαβία, την οποία θεωρούσε το βασικό της προπύργιο στα Βαλκάνια ενάντια στην Ιταλία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να περιθωριοποιηθεί και να αντιμετωπιστεί ως δύναμη δευτερεύουσας σημασίας (Συλλογικό Έργο, 1978).

Η αποτυχία μιας ακόμη απόπειρας για βαλκανική συνεργασία άφησε τη χώρα σε μια ιδιαίτερα επισφαλή θέση, καθώς βρισκόταν απομονωμένη τη στιγμή που η ιταλική επιθετικότητα στη Μεσόγειο βρισκόταν σε διαρκή άνοδο. Οι κυβερνήσεις άλλαζαν συχνά, ενώ οι στρατιωτικές παρεμβάσεις στα πολιτικά πράγματα ήταν σύννητες φαινόμενο. Η διπλωματική της στρατηγική, αν και αμυντική, παρέμενε ενεργή, αναζητώντας συμμαχίες για την προστασία της κυριαρχίας της έναντι της ιταλικής και βουλγαρικής επιθετικότητας.

Η κατάσταση στη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία

Η Γιουγκοσλαβία και η Βουλγαρία, ως γειτονικά κράτη της Ελλάδας, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των γεωπολιτικών εξελίξεων κατά την περίοδο της κρίσης της Κέρκυρας το 1923. Η πολιτική και στρατηγική κατάσταση στις δύο χώρες επηρέασε τόσο τις Ελληνοϊταλικές σχέσεις όσο και τη γενικότερη ισορροπία δυνάμεων στα Βαλκάνια. Οι σχέσεις τους με την Ελλάδα ήταν περίπλοκες και μεταβαλλόμενες, καθώς κάθε χώρα είχε αντικρουόμενα συμφέροντα που σχετίζονταν με συνοριακές διαφορές, την ασφάλεια και την επιρροή των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή (Papafloratos, 2004).

Η Γιουγκοσλαβία, το νέο κράτος που σχηματίστηκε το 1918 υπό την ονομασία Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (Γιουγκοσλαβία από το 1929), αντιμετώπιζε εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις κατά τη δεκαετία του 1920. Από τη μία πλευρά, επιδίωκε να σταθεροποιήσει τη θέση της στα Βαλκάνια και να εδραιώσει την κυριαρχία της στις περιοχές που είχε αποκτήσει από τη διάλυση της Αυστροουγγαρίας, ενώ από την άλλη, αντιμετώπιζε αποσχιστικές τάσεις και εσωτερικές συγκρούσεις μεταξύ των διάφορων εθνοτικών ομάδων (Finney, 1993). Οι σχέσεις της με την Ελλάδα ήταν γενικά φιλικές, καθώς και οι δύο χώρες είχαν κοινό συμφέρον να αποτρέψουν τις ιταλικές και βουλγαρικές επιδιώξεις στην περιοχή (Finney, 1993). Ειδικότερα όμως, η Γιουγκοσλαβία είχε πολύπλοκες σχέσεις με την Ελλάδα, που επηρεάζονταν από τρία βασικά ζητήματα. Πρώτα απ' όλα η συνοριακή διαφορά στη Μακεδονία: Η ελληνική κυβέρνηση ανησυχούσε για τον σερβικό εθνικισμό και τις πιθανές διεκδικήσεις εδαφών στη βόρεια Ελλάδα. Από την πλευρά της η Γιουγκοσλαβία δεν είχε επισήμως αλυτρωτικές βλέψεις προς την ελληνική επικράτεια, αλλά υποστήριζε την παρουσία σλαβικών πληθυσμών στη Μακεδονία, κάτι που προκαλούσε εντάσεις. Δεύτερο ζήτημα η στάση της απέναντι στην Ιταλία: Η Γιουγκοσλαβία είχε σοβαρές διαφορές με την Ιταλία, κυρίως εξαιτίας της διαμάχης για τη Δαλματία και τη Φιούμε (σημερινή Ριέκα). Η Ιταλία είχε επιδιώξει να επεκτείνει την κυριαρχία της στη Δαλματική ακτή, γεγονός που δημιούργησε μεγάλη ένταση με τη Γιουγκοσλαβία (Blatt, 1988, Parafioratos, 2004). Τέλος η σχέση με την Κοινωνία των Εθνών: Η Γιουγκοσλαβία επιδίωκε να χρησιμοποιήσει τη διεθνή διπλωματία για να ανακόψει την ιταλική επιρροή στην περιοχή. Για τους λόγους αυτούς, παρακολουθούσε με ενδιαφέρον την κρίση της Κέρκυρας, καθώς ήθελε να διαπιστώσει κατά πόσο η Κοινωνία των Εθνών μπορούσε να ανακόψει την ιταλική επιθετικότητα (Goldstein, 1989). Κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κέρκυρας, η Γιουγκοσλαβία δεν πήρε ενεργά θέση υπέρ της Ελλάδας, προτιμώντας να διατηρήσει ουδετερότητα για να μην προκαλέσει διπλωματικές εντάσεις με την Ιταλία. Παρόλα αυτά, οι Γιουγκοσλάβοι πολιτικοί παρακολουθούσαν με ανησυχία την ιταλική επιθετικότητα, καθώς θεωρούσαν ότι η Κέρκυρα ήταν πιθανό προοίμιο για μεγαλύτερες ιταλικές διεκδικήσεις στη βαλκανική χερσόνησο (Tollardo, 2016).

Η Βουλγαρία, από την άλλη, βρισκόταν σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση κατά τη δεκαετία του 1920. Ως ηττημένη δύναμη στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, είχε υποστεί βαρύτερες συνέπειες από τη Συνθήκη του Νεϊγύ (1919) η οποία της επέβαλε περιορισμούς σε στρατιωτικές δυνάμεις και εδαφικές απώλειες. Η Βουλγαρία ήταν απομονωμένη διπλωματικά, καθώς τα περισσότερα κράτη της περιοχής την θεωρούσαν αναθεωρητική δύναμη που επιδίωκε την ανατροπή της υπάρχουσας εδαφικής τάξης (Papafloratos, 2004). Οι σχέσεις Ελλάδας – Βουλγαρίας ήταν ιδιαίτερα τεταμένες, κυρίως λόγω του Μακεδονικού ζητήματος και των βουλγαρικών εθνικιστικών επιδιώξεων. Τα βασικά ζητήματα που επηρέαζαν τις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις ήταν πρώτων η δράση κομιτατζήδων στη Μακεδονία: οι Βούλγαροι εθνικιστές υποστήριζαν ένοπλες ομάδες που επιτίθονταν σε ελληνικά χωριά, προκαλώντας συνεχείς συνοριακές συγκρούσεις (Finney, 1993). Δεύτερο ζήτημα η Συνθήκη του Νεϊγύ: η Βουλγαρία αναγκάστηκε να πληρώσει βαριές αποζημιώσεις και να μειώσει τον στρατό της, κάτι που ενίσχυσε το αντι-δυτικό αίσθημα στη χώρα (Goldstein, 1989). Τέλος η στάση της Βουλγαρίας απέναντι στην Ιταλία: η Σόφια επιδίωκε να διατηρήσει καλές σχέσεις με την Ιταλία, καθώς ήλπιζε ότι μέσω αυτής θα μπορούσε να διεκδικήσει εδάφη από τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα (Tollardo, 2016). Κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κέρκυρας, η Βουλγαρία δεν πήρε σαφή θέση υπέρ ή κατά της Ελλάδας, καθώς η πολιτική της ήταν να διατηρεί καλές σχέσεις με την Ιταλία, η οποία είχε αρχίσει να την προσεγγίζει ως δυνητικό σύμμαχο ενάντια στη Σερβία και την Ελλάδα (Παπαφλωράτος, 2004) καθιστώντας τη διαρκή παράγοντα αστάθειας στα Βαλκάνια.

Η Κατάσταση στην Αλβανία

Η Αλβανία τη δεκαετία του 1920 βρισκόταν σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο πολιτικής αστάθειας, εθνικών διεκδικήσεων και διεθνούς απομόνωσης. Το νεοσύστατο αλβανικό κράτος, που είχε αναγνωριστεί επίσημα μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προσπαθούσε να εδραιώσει την κυριαρχία του, ενώ ταυτόχρονα βρισκόταν στο επίκεντρο ανταγωνιστικών γεωπολιτικών συμφερόντων από τις Μεγάλες Δυνάμεις και τις γειτονικές χώρες. Η θέση της Αλβανίας επηρεάστηκε καθοριστικά από τη διεθνή αναγνώριση της ανεξαρτησίας της και τις πιέσεις από την Ιταλία, τη συνεχή διαμάχη για την ελληνοαλβανική μεθόριο και τη

Βόρειο Ήπειρο καθώς και τη γενικότερη ασταθή πολιτική κατάσταση στα Βαλκάνια. Η κρίση της Κέρκυρας και η δολοφονία του στρατηγού Ενρίκο Τελλίνι αποτελούν άμεσες συνέπειες της ασάφειας στα σύνορα και της αντιπαράθεσης της Αλβανίας με την Ελλάδα, ενώ η Ιταλία αξιοποίησε την αλβανική αδυναμία για να προωθήσει τις δικές της επεκτατικές επιδιώξεις στην περιοχή (Παπαφλωράτος, 2009).

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Αλβανία διχοτομήθηκε μεταξύ των εμπλεκόμενων δυνάμεων. Οι Αυστριακοί, Ιταλοί και Γάλλοι είχαν στρατεύματα στη χώρα, ενώ η Ιταλία διεκδικούσε μόνιμη παρουσία στην περιοχή. Η Αλβανία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος το 1912, κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, όμως η διεθνής της αναγνώριση δεν ήταν άμεση και διαμορφώθηκε μέσα από αλληπάλληλες διπλωματικές διαδικασίες (Blatt, 1988). Η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου (1913) αναγνώρισε την Αλβανία ως ανεξάρτητο κράτος, όμως οι εδαφικές της διεκδικήσεις δεν ικανοποιήθηκαν πλήρως. Η Βόρεια Ήπειρος, την οποία η Ελλάδα διεκδικούσε ως ελληνική περιοχή, ενσωματώθηκε στο αλβανικό κράτος, γεγονός που αποτέλεσε αιτία συνεχών ελληνοαλβανικών εντάσεων (Παπαφλωράτος, 2004). Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η τύχη της Αλβανίας παρέμεινε αβέβαιη. Στη Συνδιάσκεψη των Παρισίων (1919-1920), η Ιταλία επιχείρησε να επιβάλει τον έλεγχο της στη χώρα, προτείνοντας τη δημιουργία ιταλικού προτεκτοράτου, γεγονός που προκάλεσε αντιδράσεις από την Αλβανική Εθνοσυνέλευση. Η Συνθήκη των Τιράνων (1920) έθεσε τα θεμέλια για την αποχώρηση των ιταλικών στρατευμάτων, αλλά η Ιταλία συνέχισε να ασκεί έντονη πολιτική και οικονομική επιρροή στην Αλβανία (Tollardo, 2016).

Το μεγαλύτερο διμερές ζήτημα μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας τη δεκαετία του 1920 ήταν η οριοθέτηση των συνόρων. Η Ελλάδα δεν αναγνώριζε την αλβανική κυριαρχία στη Βόρεια Ήπειρο, όπου υπήρχε ισχυρός ελληνικός πληθυσμός. Παράλληλα, η Αλβανία θεωρούσε ότι η Ελλάδα επιδίωκε την εδαφική της επέκταση εις βάρος της, κάτι που την ώθησε να αναζητήσει διεθνείς συμμάχους, κυρίως την Ιταλία (Papafloratos, 2004). Το 1923, η Κοινωνία των Εθνών ανέλαβε να διαμεσολαβήσει για τον καθορισμό της ελληνοαλβανικής μεθορίου. Η επιτροπή που συστάθηκε για την οριοθέτηση των συνόρων περιλάμβανε αντιπροσώπους από τις Μεγάλες Δυνάμεις και είχε επικεφαλής τον Ιταλό στρατηγό Ενρίκο Τελλίνι. Η

ελληνική κυβέρνηση, ωστόσο, εξέφρασε σοβαρές επιφυλάξεις για τον ρόλο του Τελλίνι, καθώς θεωρούσε ότι θα εξυπηρετούσε τα ιταλικά συμφέροντα και θα υποστήριζε την αλβανική πλευρά (Finney, 1993). Η δολοφονία του Τελλίνι και της συνοδείας του στις 27 Αυγούστου 1923, ενώ επιθεωρούσαν τα ελληνοαλβανικά σύνορα, αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς η Ιταλία το εκμεταλλεύτηκε για να επιτεθεί στην Ελλάδα και να καταλάβει την Κέρκυρα (Παπαφλωράτος, 2009).

Η Ιταλία ήταν ο βασικός προστάτης της Αλβανίας στη δεκαετία του 1920, χρησιμοποιώντας τη χώρα ως πολιτικό και στρατηγικό εργαλείο για την επέκταση της επιρροής της στα Βαλκάνια. Ο Μουσσολίνι έβλεπε την Αλβανία ως προγεφύρωμα για μελλοντική ιταλική επέμβαση στη Βαλκανική, με στόχο την υπονόμευση της Σερβίας και της Ελλάδας (Tollardo, 2016). Η Ιταλία χρηματοδοτούσε την αλβανική οικονομία και ασκούσε πολιτικό έλεγχο στην κυβέρνηση των Τιράνων (Blatt, 1988). Η Ελλάδα που γνώριζε την αυξανόμενη ιταλική επιρροή στην Αλβανία προσπαθούσε να περιορίσει την ιταλική διείσδυση μέσω διπλωματικών πρωτοβουλιών στην Κοινωνία των Εθνών (Finney, 1993). Παρόλα αυτά, η Ιταλία εκμεταλλεύτηκε τη δολοφονία του Τελλίνι για να αποδείξει ότι η Ελλάδα ήταν επιθετική δύναμη και να επιβάλει την κυριαρχία της στην περιοχή μέσω της στρατιωτικής κατοχής της Κέρκυρας (Παπαφλωράτος, 2009).

Η Γαλλία στην Ανατολική Μεσόγειο

Μετά την ολοκλήρωση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Γαλλία εστίασε τις προσπάθειές της στην ενίσχυση της στρατιωτικής και οικονομικής της παρουσίας στην Ανατολική Μεσόγειο, προσπαθώντας να εξασφαλίσει την κυριαρχία της στην περιοχή μέσω μιας σειράς στρατηγικών δράσεων (Blatt, 1988; Finney, 1993). Πρώτον, επιχείρησε να επιβάλει τον έλεγχό της στη Συρία και τον Λίβανο, αποκτώντας την εντολή από την Κοινωνία των Εθνών το 1920, γεγονός που ενίσχυσε την επιρροή της στην περιοχή (Tollardo, 2016). Ωστόσο, η γαλλική κυριαρχία στη Συρία δεν ήταν σταθερή, καθώς ξέσπασε αντίσταση από τους ντόπιους πληθυσμούς, κυρίως από τους Δρούζους και τους Άραβες εθνικιστές, γεγονός που ανάγκασε τη Γαλλία να διατηρεί ισχυρή στρατιωτική παρουσία στην περιοχή (Blatt, 1988). Δεύτερον, διατήρησε μια ισχυρή ναυτική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο, προκειμένου να προστατεύσει τα ζωτικής σημασίας εμπορικά της συμφέροντα και να διασφαλίσει

την ασφαλή διέλευση των θαλάσσιων δρόμων. Ένας τρίτος στρατηγικός στόχος ήταν η αποτροπή της ιταλικής επέκτασης, αντιμετωπίζοντας την αυξανόμενη ιταλική επιρροή στη Βόρεια Αφρική και τη Μεσόγειο, καθώς ο Μουσσολίνι επιδίωκε να εδραιώσει τη Ρώμη ως ναυτική δύναμη ικανή να αμφισβητήσει τη γαλλική δύναμη (Tollardo, 2016; Finney, 1993). Τέλος, η Γαλλία θα ήθελε να ενισχύσει τους δεσμούς της με την Ελλάδα, θεωρώντας την ως έναν πολύτιμο σύμμαχο στη Μεσόγειο και πιθανό συνεργάτη σε μια σειρά στρατηγικών πρωτοβουλιών (Blatt, 1988). Πρωτίστως όμως η γαλλική στρατηγική μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στόχευε στην εξασφάλιση της πολιτικοστρατιωτικής ασφάλειας της Γαλλίας έναντι μιας νέας γερμανικής απειλής (Παπαπολυχρονίου 2022). Την άμεση ανάγκη της Γαλλίας για διεθνή υποστήριξη στην εκστρατεία της να επιβάλει αποζημιώσεις από τη Γερμανία, μπόρεσε να εκμεταλλευτεί ο Μουσσολίνι. Η υποστήριξή του στις ενέργειες του προέδρου Πουανκαρέ για την κατάληψη του Ρουρ το 1923 με σκοπό την καταβολή των γερμανικών πληρωμών απέφερε πολύτιμη διπλωματική ανταπόδοση, όταν η Γαλλία τον βοήθησε να απεγκλωβιστεί από την κρίση της Κέρκυρας τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, θέτοντας το θέμα στη διάσκεψη των πρεσβευτών, όπου μπορούσε να ασκήσει ισχυρή επιρροή, και όχι στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών (Gooch, 2008). Οι παραπάνω άξονες στρατηγικής ενέργειας δείχνουν την αποφασιστικότητα της Γαλλίας να διασφαλίσει την κυριαρχία της και να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις στην περιοχή μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο ρόλος της Ιταλίας υπό τον Μουσσολίνι και η στρατηγική της στην περιοχή

Η Ιταλία, υπό την ηγεσία του Μπενίτο Μουσσολίνι, ακολούθησε μια επεκτατική και αναθεωρητική εξωτερική πολιτική, επιδιώκοντας να καταστήσει τη χώρα ηγεμονική δύναμη στη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια. Ο Μουσσολίνι, που ανήλθε στην εξουσία το 1922, θεωρούσε ότι η Ιταλία είχε αδικηθεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις κατά τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και επιδίωκε την αναθεώρηση της εδαφικής και γεωπολιτικής τάξης στην Ευρώπη (Tollardo, 2016). Αν και η Ιταλία είχε βρεθεί στο πλευρό της Αντάντ κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η μεταπολεμική διπλωματία δεν της εξασφάλισε τα εδαφικά οφέλη που ανέμενε. Αυτή η δυσαρέσκεια έμεινε γνωστή ως «Vittoria Mutilata» (Ακρωτηριασμένη Νίκη). Ο όρος αυτός χρησιμοποιούνταν συχνά από Ιταλούς εθνικιστές για να περιγράψουν την απογοήτευση της χώρας για

τη μη απόκτηση των εδαφών που επιθυμούσε, ιδιαίτερα στη Δαλματία και τα Δωδεκάνησα (Blatt, 1988). Ο Μουσσολίνι, που ανέλαβε την εξουσία το 1922, έθεσε ως στόχο τη μετατροπή της Ιταλίας σε ηγετική δύναμη στη Μεσόγειο, αναβιώνοντας τις φιλοδοξίες της χώρας για αποικιακή επέκταση και στρατηγική επιρροή επιθυμώντας να επανακαθορίσει τη θέση της Ιταλίας στον κόσμο (Blatt, 1988). Η στρατηγική της Ιταλίας στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο βασίστηκε στα εξής σημεία: Ενίσχυση της ιταλικής παρουσίας στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω της κατοχής των Δωδεκανήσων, υποστήριξη της Αλβανίας ως ιταλικού προτεκτοράτου έχοντας απότερο σκοπό τη σταδιακή διείσδυση στα Βαλκάνια και επιδείνωση των σχέσεων Ελλάδας – Βουλγαρίας – Γιουγκοσλαβίας, ώστε να μην υπάρξει ενιαίο βαλκανικό μέτωπο ενάντια στην Ιταλία. Η κρίση της Κέρκυρας ήταν μία από τις πρώτες μεγάλες ευκαιρίες για τον Μουσσολίνι να δοκιμάσει τα όρια της διεθνούς διπλωματίας και της ιταλικής επιρροής στην περιοχή (Παπαφλωράτος, 2009).

Η Ανατολική Μεσόγειος θεωρούνταν ζωτικός χώρος για την Ιταλία. Η γεωγραφική της θέση την καθιστούσε βασικό πεδίο ανταγωνισμού με τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία, που ήδη είχαν ισχυρή παρουσία στην περιοχή (Tollardo, 2016). Η Ιταλία επιδίωξε να καταστήσει τη Μεσόγειο «Mare Nostrum», προωθώντας έναν νέο-ρωμαϊκό επεκτατισμό, βασισμένο στις αυτοκρατορικές φιλοδοξίες του Μουσσολίνι. Η κατοχή των Δωδεκανήσων από την Ιταλία μετά τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο του 1911-1912 ενίσχυσε την ιταλική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο παρά την προσδοκία της Ελλάδας για μετέπειτα ενσωμάτωσης των νησιών. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922), η Ιταλία εκμεταλλεύτηκε περαιτέρω τη διπλωματική και στρατιωτική αποδυνάμωση της Ελλάδας, προκειμένου να ενισχύσει τον έλεγχο της στα Δωδεκάνησα και να επιβάλει την κυριαρχία της στη Μεσόγειο (Papafloratos, 2009), χρησιμοποιώντας τα ως στρατηγική βάση για μελλοντικές επεμβάσεις (Blatt, 1988).

Η υποστήριξη της Ιταλίας προς την Αλβανία, την οποία όπως αναφέρθηκε επιθυμούσε να καταστήσει προτεκτοράτο της ώστε να αποκτήσει ένα στρατηγικό προγεφύρωμα στα Βαλκάνια, βασιζόταν σε δύο κύριους άξονες: Αποτροπή της ελληνικής επέκτασης στη Βόρεια Ήπειρο και χρησιμοποίηση της ως μέσου για την αποσταθεροποίηση της Γιουγκοσλαβίας. Η στρατηγική αυτή αποδείχθηκε εξαιρετικά

χρήσιμη για την Ιταλία κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κέρκυρας. Η Ιταλία εκμεταλλεύτηκε τη δολοφονία του στρατηγού Ενρίκο Τελλίνι, ο οποίος ηγείτο της επιτροπής οριοθέτησης των ελληνοαλβανικών συνόρων, για να δικαιολογήσει μια άμεση στρατιωτική αντίδραση κατά της Ελλάδας (Παπαφλωράτος, 2009). Η ιταλική κυβέρνηση ισχυρίστηκε πως η δολοφονία ήταν ελληνική προβοκάτσια, ενώ η Ελλάδα αρνήθηκε κάθε εμπλοκή και ζήτησε τη διεθνή διερεύνηση του γεγονότος. Παρόλα αυτά, ο Μουσσολίνι διέταξε τον βομβαρδισμό και την κατάληψη της Κέρκυρας στις 31 Αυγούστου 1923, αποδεικνύοντας την επιθετική του στάση στην περιοχή, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια (Tollardo, 2016).

Όσον αφορά στις σχέσεις της Ιταλίας με τις Μεγάλες Δυνάμεις, η Ιταλία επιδίωξε να υπονομεύσει την Κοινωνία των Εθνών, καθώς ο Μουσσολίνι θεωρούσε ότι η Ρώμη δεν μπορούσε να βασιστεί σε διεθνείς οργανισμούς για να προωθήσει τα συμφέροντά της. Όταν λοιπόν η Ελλάδα προσέφυγε στην Κοινωνία των Εθνών, η Ιταλία απέρριψε τη διεθνή διαιτησία και κατάφερε να μεταφέρει την υπόθεση στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών, ένα όργανο όπου η Ρώμη είχε μεγαλύτερη επιρροή (Finney, 1993). Η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία, παρά τη δυσαρέσκειά τους για την ιταλική πολιτική, δεν προχώρησαν σε ουσιαστικά μέτρα κατά της Ιταλίας, καθώς δεν επιθυμούσαν να κλιμακώσουν την ένταση (Blatt, 1988). Ο Μουσσολίνι αντιλήφθηκε ότι η διεθνής κοινότητα δεν ήταν διατεθειμένη να αντιδράσει δυναμικά και ότι μπορούσε να επιβάλει τη θέλησή του χωρίς σοβαρές συνέπειες.

Η ιταλική πολιτική υπό τον Μουσσολίνι στη δεκαετία του 1920 χαρακτηρίστηκε από επεκτατισμό, εθνικισμό και αναθεωρητισμό. Η κρίση της Κέρκυρας ήταν μια πρώιμη δοκιμή της ιταλικής στρατηγικής, που απέδειξε ότι η Ρώμη μπορούσε να χρησιμοποιήσει στρατιωτική ισχύ για να επιβάλει τη θέλησή της, χωρίς να αντιμετωπίσει σημαντικές αντιδράσεις. Η Ιταλία εδραίωσε την παρουσία της στην Ανατολική Μεσόγειο, επιβεβαίωσε τη διπλωματική της κυριαρχία στην Αλβανία και υπονόμωσε την αξιοπιστία της Κοινωνίας των Εθνών, ανοίγοντας τον δρόμο για μελλοντικές αναθεωρητικές ενέργειες στη δεκαετία του 1930.

Κεφάλαιο τρίτο: Η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας

Η γεωπολιτική θέση της Μεγάλης Βρετανίας και τα συμφέροντά της στη Μεσόγειο

Η Μεγάλη Βρετανία, ως η κυρίαρχη ναυτική δύναμη του πρώτου μισού του 20ού αιώνα, είχε έντονα γεωπολιτικά συμφέροντα στη Μεσόγειο. Η στρατηγική της στην περιοχή ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τον έλεγχο των θαλάσσιων εμπορικών οδών, τη διατήρηση της επιρροής της στις αποικίες και την αποτροπή οποιασδήποτε ανατροπής των ισορροπιών από ανερχόμενες δυνάμεις, όπως η Ιταλία του Μουσσολίνι. Στη δεκαετία του 1920, η Βρετανία βρισκόταν σε διαδικασία αναπροσαρμογής της εξωτερικής της πολιτικής, έχοντας να αντιμετωπίσει τις συνέπειες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τις οικονομικές δυσκολίες και τις προκλήσεις που ανέκυπταν από τον μεταβαλλόμενο διεθνή χάρτη (Goldstein, 1989).

Η Μεσόγειος αποτελούσε ζωτικής σημασίας περιοχή για τη βρετανική αυτοκρατορία. Ήταν η κύρια θαλάσσια οδός που συνέδεε τη μητροπολιτική Βρετανία με τις αποικίες της στην Ασία και την Αφρική, ιδίως με την Ινδία, που αποτελούσε τον πυρήνα της αυτοκρατορίας. Ο έλεγχος της Διώρυγας του Σουέζ, που είχε εξασφαλιστεί από το 1882, ήταν καίριος για τη διατήρηση αυτής της σύνδεσης. Οποιαδήποτε διατάραξη της σταθερότητας στη Μεσόγειο, ιδιαίτερα στην Ανατολική Μεσόγειο, μπορούσε να επηρεάσει την επικοινωνία και τις εμπορικές ροές προς τις βρετανικές κτήσεις (Finney, 1993). Η Κύπρος, που βρισκόταν υπό βρετανική διοίκηση από το 1878 και προσαρτήθηκε επισήμως το 1925, είχε στρατηγική αξία ως ναυτική βάση και σημείο ελέγχου της Ανατολικής Μεσογείου. Παράλληλα, η παρουσία της Βρετανίας στην Αίγυπτο της παρείχε μια επιπλέον δικλείδα ασφαλείας για τη διατήρηση της κυριαρχίας της στην περιοχή (Marovich-Old, 2017). Η Μεγάλη Βρετανία δεν επιδίωκε απλώς να διατηρήσει την ισορροπία στη Μεσόγειο, αλλά και να αποτρέψει την ανάδυση οποιασδήποτε δύναμης που θα μπορούσε να απειλήσει την πρωτοκαθεδρία της.

Κατά την περίοδο εκείνη, η δραστηριότητα της Μεγάλης Βρετανίας στα Βαλκάνια παρουσίαζε σχετική ύφεση. Ωστόσο, το ζωτικό ενδιαφέρον της Αυτοκρατορίας για την περιοχή αυτή της Γης παρέμενε αμετάβλητο. Τίποτα δεν μπορούσε να μειώσει το ενδιαφέρον μιας θαλασσοκράτειρας δύναμης, όπως η Βρετανία, για τη συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη. Αυτό που άλλαζε ήταν ο βαθμός

της εκδήλωσης του ενδιαφέροντος της και τα γεωγραφικά σημεία στα οποία εστιαζόταν. Η κοινή γνώμη, στην οποία στηριζόταν περισσότερο από κάθε άλλη δύναμη η Βρετανική Αυτοκρατορία, οι αποσπάσεις δυνάμεων στις διάφορες αποικίες, η σχετική μείωση των Μονάδων του βρετανικού στόλου σε σύγκριση με τις άλλες μεγάλες ναυτικές δυνάμεις και οι αλλαγές στην παγκόσμια ναυτική ισορροπία περιόριζαν το πολιτικό ενδιαφέρον της Βρετανίας για τα Βαλκάνια. Αυτοί οι παράγοντες ανάγκασαν τη βρετανική κυβέρνηση να παρακολουθεί τα γεγονότα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αλλά ταυτόχρονα να προσπαθεί να αποφύγει οποιαδήποτε άμεση ανάμειξη που θα μπορούσε να οδηγήσει σε περιπέτειες. Η διατήρηση του status quo εξυπηρετούσε ιδανικά τη στρατηγική της, καθώς απέτρεπε πολεμικές συγκρούσεις που θα μπορούσαν να λάβουν μεγαλύτερες διαστάσεις με την πάροδο του χρόνου. Παράλληλα, διατηρούσε μια πολιτική κατάσταση που ήταν ευνοϊκή για τα συμφέροντα της Αυτοκρατορίας. Η ειρήνη ήταν ακριβώς αυτό που χρειαζόταν η Βρετανία για να εξασφαλίσει έτη ηρεμίας και αναπροσαρμογής (Πινέλης, 1948).

Το σύστημα συλλογικής ασφάλειας που είχε υιοθετήσει, αν και χαλαρό, επέτρεπε στη Βρετανία να συμμετέχει σε πολεμικές συγκρούσεις μόνο όταν το επιθυμούσε¹. Ωστόσο, η αυξανόμενη αντιπαράθεση μεταξύ Ιταλίας, Γιουγκοσλαβίας και Γαλλίας, ιδιαίτερα μετά την εδραίωση του φασιστικού καθεστώτος, δυσχέραινε την εφαρμογή αυτής της πολιτικής. Ο κίνδυνος επέκτασης των ιταλικών θέσεων στα Βαλκάνια και η πιθανότητα απρόβλεπτων εξελίξεων δημιουργούσαν σοβαρά προβλήματα. Η Βρετανία, η οποία δεχόταν έντονες πιέσεις από την κοινή της γνώμη για μείωση των στρατιωτικών δαπανών, έπρεπε επιπλέον να υπολογίζει τον νεοσύστατο αμερικανικό στόλο στον Ατλαντικό και την αυξανόμενη ναυτική ισχύ της Ιαπωνίας στον Ειρηνικό. Αυτές οι συνθήκες καθιστούσαν τη θέση της περισσότερο επισφαλής και προσέδιδαν μεγαλύτερη σημασία στην ανάπτυξη του νέου ιταλικού στόλου στη Μεσόγειο. Ως αποτέλεσμα, η βρετανική πολιτική διατήρησης της ειρήνης και του status quo στα Βαλκάνια, μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ασκούνταν με

¹ Ο Λόρδος Curzon συνόψισε αυτήν την πολιτική το 1921 λέγοντας: «Να διατηρήσουμε ό,τι έχουμε αποκτήσει, μερικές φορές παρά τη θέλησή μας, χωρίς να επιδιώκουμε νέες κατακτήσεις. Να συμβιβάζομαστε, όχι να προκαλούμε· να ειρηνεύουμε, όχι να κατακτούμε» (Πινέλης, 1948).

ιδιαίτερη επιφυλακτικότητα και συμβιβαστική διάθεση ώστε να αποφεύγονται περιπλοκές. Αυτή η στάση όμως, μείωσε σταδιακά την αποφασιστική επιρροή που είχε η Βρετανία σε παλαιότερες εποχές. Η σταδιακή αποδυνάμωση της βρετανικής επιρροής στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο φάνηκε και από τη στάση της απέναντι στην Ιταλία, η οποία εκμεταλλευόταν τις περιστάσεις για να εδραιώσει τη θέση της. Το φασιστικό καθεστώς της Ιταλίας, επιδιώκοντας την επέκτασή του, χρησιμοποίησε τη στρατηγική του *fait accompli* (τετελεσμένων γεγονότων), γνωρίζοντας ότι η Βρετανία δεν θα ήθελε να εμπλακεί σε άμεση αντιπαράθεση (Πινέλης, 1948). Η Ιταλία είχε βλέψεις τόσο στη Δαλματία όσο και στη Βόρεια Αφρική, προσπαθώντας να εδραιώσει μια παρουσία που θα της επέτρεπε να διεκδικήσει κυριαρχικό ρόλο στη Μεσόγειο (Di Iorio, 2024). Επιπλέον, τα Δωδεκανήσα, όπου η ιταλική κυριαρχία αποτελούσε σημαντικό σημείο ενίσχυσης των ιταλικών θέσεων στην Ανατολική Μεσόγειο και είχε θεωρηθεί για μεγάλο διάστημα από τους αρμόδιους ως σοβαρή απειλή για τις βρετανικές συγκοινωνίες, παρέμειναν υπό ιταλική κυριαρχία. Παρά την αυστηρή προειδοποίηση που είχε απευθύνει η βρετανική κυβέρνηση προς την Ιταλία τον Οκτώβριο του 1922, σχετικά με την καταγγελία της Ιταλίας για τη συμφωνία του 1920 για τα Δωδεκάνησα, η βρετανική κυβέρνηση σταδιακά έχανε το ενδιαφέρον της, μέχρι που τελικά ο Macdonald, μέσω μιας ειδικής συμφωνίας με τον Μουσσολίνι, ρύθμισε τις αποικιακές διαφορές στην Αφρική, επιτρέποντας έτσι να ξεχαστεί το ζήτημα της κυριαρχίας των Δωδεκανήσων (Πινέλης, 1948).

Η κρίση της Κέρκυρας το 1923 υπήρξε μια από τις πρώτες ενδείξεις της ιταλικής πρόθεσης να χρησιμοποιήσει την ισχύ της για να επιβάλει τους όρους της. Η Βρετανία, αν και είχε τη δυνατότητα να αντιδράσει πιο δυναμικά, προτίμησε μια πολιτική εξισορρόπησης, αποφεύγοντας την άμεση σύγκρουση με την Ιταλία. Η στάση της υπαγορευόταν από τον γενικότερο στόχο της διατήρησης των ευρωπαϊκών ισορροπιών και τη μη διακινδύνευση μιας κρίσης που θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει τη Μεσόγειο (Papafloratos, 2004). Αυτή η πραγματικότητα υπογράμμιζε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε το Λονδίνο στο να διατηρήσει μια ενεργή πολιτική στα Βαλκάνια, ενώ οι παγκόσμιες ναυτικές και στρατιωτικές

ανακατατάξεις περιορίζαν τη δυνατότητα ανάληψης αποφασιστικής δράσης στην Ανατολική Μεσόγειο (Πινέλης, 1948).

Στη δεκαετία του 1920 η Βρετανία αν και είχε παραδοσιακά καλές σχέσεις με την Ελλάδα, δεν ήταν διατεθειμένη να αναλάβει άμεση δράση υπέρ της, εάν αυτό σήμαινε κλιμάκωση της έντασης με την Ιταλία και ακολουθούσε μια πολιτική προσεκτικής διπλωματίας απέναντι των δύο χωρών. Η Ελλάδα ήταν ένας περιφερειακός σύμμαχος, αλλά η Ιταλία ήταν μια μεγάλη δύναμη, μέλος της Αντάντ και σημαντικός παράγοντας στο ευρωπαϊκό σύστημα ισορροπιών (Filippis, 2004). Η πολιτική αυτή φάνηκε ξεκάθαρα κατά την κρίση της Κέρκυρας, όπου η Μεγάλη Βρετανία προτίμησε τον ρόλο του διαμεσολαβητή, αποφεύγοντας να στηρίξει ανοιχτά την Ελλάδα. Το βρετανικό ναυτικό διατηρούσε παρουσία στη Μεσόγειο και μπορούσε να επηρεάσει τις εξελίξεις, ωστόσο η κυβέρνηση του Λονδίνου απέφυγε οποιαδήποτε άμεση εμπλοκή που θα μπορούσε να φέρει σε ρήξη τη σχέση της με την Ιταλία (Tollardo, 2016).

Το βρετανικό ναυτικό ήταν το κύριο εργαλείο επιβολής της ισχύος της Βρετανίας στη Μεσόγειο. Στη δεκαετία του 1920, η βρετανική παρουσία στη Μάλτα, στην Κύπρο και στην Αίγυπτο εξασφάλιζε ότι καμία άλλη δύναμη δεν μπορούσε εύκολα να αμφισβητήσει τον έλεγχο των θαλάσσιων οδών. Παρά τις προκλήσεις από την Ιταλία, η Μεγάλη Βρετανία παρέμεινε η κυρίαρχη δύναμη στη Μεσόγειο, αν και η πολιτική της χαρακτηριζόταν, για τους λόγους που αναφέρθηκαν, από προσεκτικούς ελιγμούς ώστε να αποφευχθούν άμεσες συγκρούσεις με αναθεωρητικές δυνάμεις όπως η Ιταλία (Goldstein, 1989). Η γεωπολιτική θέση της Μεγάλης Βρετανίας εν τέλη και τα συμφέροντά της στη Μεσόγειο, διαμόρφωσαν μια πολιτική στρατηγικής ισορροπίας, όπου η προτεραιότητα ήταν η διατήρηση της σταθερότητας, ακόμη και αν αυτό σήμαινε ανοχή σε επιθετικές ενέργειες άλλων δυνάμεων, όπως η Ιταλία του Μουσσολίνι. Η στάση αυτή θα είχε σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο για την Ελληνοϊταλική κρίση του 1923, οι οποίες θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο, αλλά και για την εξέλιξη των γεωπολιτικών ισορροπιών στη Μεσόγειο κατά τις επόμενες δεκαετίες.

Μέρος Δεύτερο

Κεφάλαιο τέταρτο: Το επεισόδιο της Κέρκυρας

Τα γεγονότα της δολοφονίας του στρατηγού Τελλίνι και η ιταλική εισβολή στην Κέρκυρα

Η κρίση της Κέρκυρας το 1923 υπήρξε, όπως ήδη αναφέρθηκε, ένα από τα σημαντικότερα διπλωματικά και στρατιωτικά επεισόδια της περιόδου του Μεσοπολέμου, σηματοδοτώντας τη δυναμική που ακολούθησε η Ιταλία του Μπενίτο Μουσσολίνι στη Μεσόγειο. Η αφορμή για την κρίση ήταν η δολοφονία του Ιταλού στρατηγού Ενρίκο Τελλίνι και της συνοδείας του, στις 27 Αυγούστου 1923 κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Το έγκλημα αυτό δεν ήταν απλώς ένα απομονωμένο περιστατικό, αλλά σηματοδότησε την έναρξη της ιταλικής επιθετικότητας. Η ιταλική κυβέρνηση το αξιοποίησε ως πρόσχημα για την κατάληψη της Κέρκυρας, σε μια επίδειξη ισχύος που αποκάλυψε τόσο τις φιλοδοξίες της φασιστικής Ιταλίας όσο και την αδυναμία της Κοινωνίας των Εθνών να διαχειριστεί τέτοιου είδους κρίσεις (Παπαφλωράτος, 2009).

Το ιστορικό πλαίσιο πριν τη δολοφονία

Η υπόθεση της δολοφονίας του στρατηγού Τελλίνι ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το ζήτημα της οριοθέτησης των ελληνοαλβανικών συνόρων (Παράρτημα «B»). Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Ευρώπη προσπαθούσε να σταθεροποιηθεί μέσα από τη δημιουργία νέων κρατών και την αναθεώρηση των συνόρων. Το νεοσύστατο αλβανικό κράτος επιδίωκε την αναγνώριση των συνόρων του και τη διασφάλιση της εδαφικής του ακεραιότητας, ενώ η Ελλάδα είχε βλέψεις στην Βόρεια Ήπειρο, μια περιοχή με έντονο ελληνικό πληθυσμό (Σβολοπουλος, 1980). Η διαμάχη αυτή οδήγησε στη σύσταση της Διεθνούς Επιτροπής Καθορισμού των Ελληνοαλβανικών Συνόρων, η οποία τέθηκε υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών. Η επιτροπή απαρτιζόταν από εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης της Ιταλίας, η οποία επιθυμούσε να διαδραματίσει κυρίαρχο ρόλο στη διαδικασία (βλ. Παράρτημα «B»). Επικεφαλής της ιταλικής αντιπροσωπείας στην επιτροπή ήταν ο στρατηγός Ενρίκο Τελλίνι, ένας αξιωματικός με μεγάλη εμπειρία, που είχε αναλάβει τον συντονισμό των εργασιών για τον καθορισμό των συνόρων. Το έργο της

επιτροπής δεν ήταν εύκολο, καθώς υπήρχαν αντιπαραθέσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Αλβανών εκπροσώπων. Οι Αλβανοί υποστήριζαν ότι η Ελλάδα προσπαθούσε να αποσπάσει περισσότερα εδάφη, ενώ η Ελλάδα υποστήριζε ότι οι αποφάσεις ευνοούσαν δυσανάλογα την Αλβανία (Παπαφλωράτος, 2009).

Η διαδρομή του στρατηγού Τελλίνι και η ενέδρα

Το πρωί της 27ης Αυγούστου 1923, η επιτροπή βρισκόταν σε διαδρομή επιθεώρησης κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα, συγκεκριμένα στην περιοχή Κακαβιά. Ο στρατηγός Τελλίνι επέβαινε σε αυτοκίνητο, συνοδευόμενος από τους παρακάτω συνεργάτες του: Μάριο Μπονατσίνι (υπασπιστής), Δρ. Κόρτι (στρατιωτικός γιατρός), Φαρνέτι (οδηγός), Αθανάσιος Κράβαρης (Έλληνας διερμηνέας). Καθώς το αυτοκίνητο κινούνταν σε έναν απομονωμένο δρόμο, κοντά στη θέση Ζέπι περίπου στο 53ο χιλιόμετρο της διαδρομής από το Αργυρόκαστρο προς τα Ιωάννινα, ομάδα ενόπλων άνοιξε πυρ, εκτελώντας εν ψυχρώ όλους τους επιβάτες. Τα πτώματα των δολοφονηθέντων εντοπίστηκαν λίγο αργότερα από το ακολουθούμενο όχημα που μετέφερε την ελληνική αποστολή, με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη Δημήτριο Μπότσαρη, για την χάραξη των συνόρων, οι οποίοι ειδοποίησαν τις τοπικές αρχές. Το γεγονός ότι τα προσωπικά αντικείμενα των θυμάτων δεν είχαν κλαπεί έδειχνε πως το έγκλημα δεν ήταν μια απλή ληστεία, αλλά μια στοχευμένη επίθεση. Η δολοφονία του στρατηγού και της συνοδείας του υποδήλωναν προσχεδιασμένη ενέδρα, ενώ η ταυτότητα των δραστών παρέμεινε αμφιλεγόμενη (Παπαφλωράτος, 2009).

Οι ύποπτοι και οι θεωρίες για τη δολοφονία

Αμέσως μετά τη δολοφονία, ξεκίνησαν έντονες εικασίες για την ταυτότητα των δραστών και τα κίνητρα πίσω από την επίθεση. Η Ιταλική κυβέρνηση του Μουσσολίνι κατηγορήσε ευθέως την Ελλάδα, υποστηρίζοντας ότι Έλληνες εθνικιστές ή παρακρατικοί σχεδίασαν τη δολοφονία για να πλήξουν την ιταλική αποστολή (Παπαφλωράτος, 2009). Ο Μουσσολίνι χρησιμοποίησε τη δολοφονία ως πρόσχημα για να ασκήσει πίεση στην ελληνική κυβέρνηση, απαιτώντας άμεσες αποζημιώσεις και τιμωρία των ενόχων, ακόμα και χωρίς αποδείξεις. Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε, απορρίπτοντας τις ιταλικές κατηγορίες. Αντίθετα, υποστήριξε ότι οι δράστες ήταν Αλβανοί ληστές, οι οποίοι δεν επιθυμούσαν την επιτυχή ολοκλήρωση της επιτροπής καθορισμού των συνόρων (Δαφνής, 2020). Μάλιστα, οι ελληνικές

αρχές ανέφεραν ότι η περιοχή είχε ιστορικό εγκλημάτων από ένοπλες ομάδες που δρούσαν ανεξέλεγκτα στην αλβανική μεθόριο. Ο Γρηγόριος Δαφνής εκτιμά ότι η δολοφονία ίσως ήταν μια καλά σχεδιασμένη ενέργεια προβοκάτσιας από κύκλους που ήθελαν να προκαλέσουν ρήξη στις Ελληνοϊταλικές σχέσεις. Σύμφωνα με αυτήν την εκδοχή: οι δράστες ίσως ήταν πράκτορες που εκτελούσαν διαταγές για να πυροδοτήσουν την κρίση. Ο Μουσσολίνι είχε ήδη σχεδιάσει την εισβολή στην Κέρκυρα και χρειαζόταν ένα ισχυρό πρόσχημα για να το πράξει. Αυτή η εκδοχή ενισχύεται από το γεγονός ότι ο Ιταλός ηγέτης αντέδρασε αμέσως, χωρίς να περιμένει έρευνα για το έγκλημα. Την επόμενη ημέρα παραδόθηκε στην ελληνική κυβέρνηση τηλεσίγραφο που περιλάμβανε. αξιώσεις που είχαν ως εξής (Σιούσιουρας, 2012):

α. Η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να ζητήσει συγνώμη με την πλέον ευρεία και επίσημη μορφή από την ιταλική κυβέρνηση. Η συγνώμη αυτή θα ζητηθεί από τον πρέσβη της Ιταλίας εκ μέρους της ανώτατης ελληνικής στρατιωτικής αρχής.

β. Η ελληνική κυβέρνηση θα τελέσει προς τιμήν των θυμάτων μνημόσυνο στον καθολικό ναό των Αθηνών, στο οποίο οφείλουν να παραστούν όλα τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου.

γ. Θα αποδοθούν τιμές στην ιταλική σημαία την ίδια ημέρα του μνημόσυνου κατά τον εξής τρόπο: μετά την 8η πρωινή ώρα, μία ιταλική ναυτική μοίρα θα καταπλεύσει στο Φάληρο. Άμα τη αγκυροβολία αυτής, πολλά ελληνικά πολεμικά πλοία (εξαιρουμένων απολύτως των ελαφρών τορπιλοβόλων, τα οποία οφείλουν να παραμείνουν αγκυροβολημένα στον εσωτερικό κόλπο της Σαλαμίνας), θα αποδώσουν διά 21 κανονιοβολισμών τις τιμές στην ιταλική σημαία, η οποία θα αναπεταστεί στους ιστούς όλων των ελληνικών πλοίων. Κατά τη διάρκεια της επιμνημόσυνης τελετής, τόσο τα ελληνικά όσο και τα ιταλικά πλοία θα φέρουν μεσίστιο σημαία. Την ίδια εσπέρα, πριν από τη δύση του ηλίου, η ιταλική ναυτική μοίρα θα εγκαταλείψει το Φάληρο και κατά την στιγμή του απόπλου θα αποδοθεί ο χαιρετισμός διά των συνήθων κανονιοβολισμών.

δ. Οι ελληνικές αρχές οφείλουν να διεξαγάγουν αυστηρότατη ανάκριση στον τόπο της σφαγής, συμπράττοντος του στρατιωτικού ακολούθου της ιταλικής πρεσβείας, συνταγματάρχη Περόνε ντε Σαν Μαρτίνο. Η ελληνική κυβέρνηση θα είναι υπεύθυνη για την προσωπική ασφάλεια του συνταγματάρχη Περόνε και θα τον

διευκολύνει με κάθε μέσο στην αποστολή του. Η ανάκριση πρέπει να έχει ολοκληρωθεί εντός πέντε ημερών από την αποδοχή των αιτημάτων της διακοίνωσης.

ε. Όλοι οι ένοχοι θα καταδικαστούν σε θάνατο.

στ. Η ελληνική κυβέρνηση οφείλει να καταβάλει στην ιταλική κυβέρνηση, ως ποινή αποζημίωσης, 50 εκατομμύρια ιταλικών λιρετών. Το ποσό αυτό πρέπει να έχει καταβληθεί εντός πέντε ημερών από την επίδοση της παρούσας διακοίνωσης.

ζ. Στρατιωτικές τιμές θα αποδοθούν στις σορούς των θυμάτων κατά τη στιγμή της μεταφοράς τους σε ιταλικό ατμόπλοιο.

Η ελληνική κυβέρνηση, από την άλλη πλευρά, συνέταξε υπόμνημα, σύμφωνα με το οποίο αποδεχόταν τα ακόλουθα:

α. Να εκφράσει τη λύπη της στην ιταλική κυβέρνηση υπό τον πλέον επίσημο τύπο. Προς τούτο, ο πρεσβευτής της Ιταλίας θα δεχθεί την επίσκεψη του φρουράρχου Αθηνών.

β. Η ελληνική κυβέρνηση θα τελέσει μνημόσυνο προς τιμήν των θυμάτων, στο οποίο θα παραστούν τα μέλη της κυβέρνησης.

γ. Την ίδια ημέρα, θα αποδοθούν τιμές στην ιταλική σημαία από απόσπασμα της φρουράς Αθηνών, το οποίο θα μεταβεί στην ιταλική πρεσβεία και θα χαιρετήσει τη σημαία με τις καθορισμένες τιμές.

δ. Οι στρατιωτικές αρχές στην Πρέβεζα θα αποδώσουν τιμές με κάθε επισημότητα στα θύματα κατά τη μεταφορά τους σε ιταλικό ατμόπλοιο.

ε. Απορρίπτει τα αιτήματα δ, ε και στ ως θίγοντα την κυριαρχία του ελληνικού κράτους. Επιπλέον, δηλώνει ότι η ελληνική κυβέρνηση, εκ πνεύματος φιλοδικαίου, προσφέρεται να δώσει αποζημίωση στις οικογένειες των θυμάτων και δέχεται να βοηθήσει στην ανάκριση διά των πληροφοριών που κατέχει ο Ιταλός στρατιωτικός ακόλουθος.

Η ιταλική εισβολή και η κατάληψη της Κέρκυρας

Ο Μουσσολίνι, όπως αποδεικνύει ο Παπαφλωράτος, είχε προαποφασίσει την κατάληψη της Κέρκυρας πριν λάβει την Ελληνική απάντηση². Στις 31 Αυγούστου 1923, ο ιταλικός στόλος (17 -25 πλοία, 1 υποβρύχιο και 4 υδροπλάνα) κατευθύνθηκε προς το νησί, [το οποίο να αναφερθεί τελούσε σε καθεστώς διηνεκούς ουδετερότητας βάση της Συνθήκης του Λονδίνου της 13 Ιουλίου 1863, (Παράρτημα «Γ») (Σιουσιουρας, 2012)], υπό την καθοδήγηση του ναυάρχου Σολάρι, με σκοπό να το βομβαρδίσει και να το καταλάβει. Την ίδια ημέρα, αντιπροσωπεία του ναυάρχου Σολάρι παρέδωσε στον νομάρχη της Κέρκυρας έγγραφο που του ανακοινωνόταν η «ειρηνική» κατάληψη του νησιού, απειλώντας με βία σε περίπτωση αντίστασης³. Η απάντηση του νομάρχη Ευρωπαϊού ήταν σαφής: «Μου είναι αδύνατον να παραδώσω την νήσον» (Παπαφλωράτος, 2009) Λίγο αργότερα, ο διοικητής της ιταλικής μοίρας έδωσε τη διαταγή της ενάρξεως των βομβαρδισμών⁴. Τα ιταλικά πολεμικά πλοία άνοιξαν πυρ εναντίον της πόλης, προκαλώντας καταστροφές σε δημόσια κτίρια και απώλειες - φόνους αμάχων. Αμέσως μετά τον βομβαρδισμό, ιταλικά στρατεύματα

² Η διαταγή κατάληψης του νησιού εκδόθηκε στις 23:35 την 30 Αυγ 23. Η απάντηση της Ελλάδας δόθηκε στον Montagna (πρεσβευτής της Ιταλίας στην Αθήνα από το 1919) στις 20:00 την 30 Αυγ και διαβιβάστηκε τηλεγραφικά στις 03:00 την 31 Αυγ, φτάνοντας στη Ρώμη μόλις στις 06:30 στις 31 Αυγ. Επομένως ο Μουσσολίνι αποκλείεται να τη γνώριζε όταν έδωσε τη διαταγή (Παπαφλωράτος, 2009).

³ «Κατά διαταγήν της κυβερνήσεως της Α.Μ. του βασιλέως της Ιταλίας, θα προβώ εις την ειρηνικήν κατάληψιν της νήσου Κερκύρας. Ο πλοίαρχος Φοσκίνι, αρχιεπιστολεύς της μοίρας, κομιστής του παρόντος εγγράφου, θα γνωστοποιήση τους όρους και τον τρόπον της τοιαύτης καταλήψεως. Εάν εκ μέρους υμών ή οιασδήποτε άλλης πολιτικής ή στρατιωτικής αρχής προβληθή αντίστασις ή δυσχέρεια, θα προβώ εις την κατάληψιν διά της βίας και θα θεωρήσω υμάς άμεσον υπεύθυνον οιασδήποτε συνεπειάς. Η κατάληψις θα αρχίση 30 λεπτά της ώρας μετά την επίδοσιν του παρόντος και εκπνεούσης αυτής της προθεσμίας, εάν ο απεσταλμένος μου δεν επιστρέψη εις το πλοίον ή εάν δεν γίνουν δεκταί εις το ακέραιον αι υπό τούτου διατυπούμεναι αξιώσεις, θα αρχίσω δράσιν διά των μέσων και των δυνάμεων, τα οποίας διαθέτω. Παρέχεται προθεσμία δύο ωρών διά να δοθή καιρός εις τους υπηκόους των ξένων δυνάμεων να συγκεντρωθούν εις τα προξενεία των ή να απομακρυνθούν από παντός στρατιωτικού οικοδομήματος» (Σιουσιουρας, 2012 σ.401).

⁴ Το τηλεγράφημα του νομάρχη Κέρκυρας Ευρωπαϊού που απεστάλη στην Αθήνα είναι χαρακτηριστικό: «[Προς] Αρχηγόν Επαναστάσεως Πλαστήραν Πρόεδρον Κυβερνήσεως Γονατάν. Ταύτην την στιγμήν Κέρκυρα βομβαρδίζεται υπό ιταλικού στό-λου, όστις τηλεσιγραφικώς αξίωσεν παράδοσιν της ΣΤΟΠ. Κατάληψις νήσου αντίποινα διά φόνον Τελλίνι ΣΤΟΠ. Ηρνήθημεν Παράδοσιν, αλλά εδηλώσαμεν δεν προβάλλομεν αντίστασιν ΣΤΟΠ. Διατάξατε τι πράξωμεν περαιτέρω ΣΤΟΠ» (Σιουσιουρας, 2012, σ.402).

αποβιβάστηκαν στο νησί και το κατέλαβαν⁵. Η απουσία οργανωμένης άμυνας ασφαλώς και επέτρεψε την εύκολη κατάληψη της Κέρκυρας (Σιούσιουρας, 2012)⁶. Η ελληνική κυβέρνηση απέφυγε στρατιωτική αντίδραση⁷ και προσέφυγε αμέσως στην Κοινωνία των Εθνών, ζητώντας διεθνή παρέμβαση (Finney, 1993).

Διεθνείς αντιδράσεις: Ο Ρόλος της Κοινωνίας των Εθνών και της Πρεσβευτικής Συνδιάσκεψης κατά την Ελληνοϊταλική κρίση

Η Κοινωνία των Εθνών που είχε ιδρυθεί μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ως μηχανισμός συλλογικής ασφάλειας ήταν επιφορτισμένος με την αποτροπή επιθετικών ενεργειών και τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης (Finney, 1993). Ωστόσο, η κρίση της Κέρκυρας αποκάλυψε τα όρια των δυνατοτήτων της, καθώς οι ισχυρότερες χώρες της εποχής δεν επέτρεψαν στην ΚτΕ να διαχειριστεί πλήρως την κατάσταση. Όταν η Ελλάδα κατέφυγε στην Κοινωνία των Εθνών στις 3 Σεπτεμβρίου 1923, προσδοκούσε ότι ο οργανισμός θα παρενέβαινε υπέρ της, δεδομένου ότι η Ιταλία είχε προβεί σε απροκάλυπτη επίθεση εναντίον κυρίαρχου κράτους (Παπαφλωράτος, 2009). Παρά τις αρχικές ελπίδες της ελληνικής κυβέρνησης, η ΚτΕ δεν ανέλαβε ουσιαστική δράση. Ο λόγος για αυτή την επιλογή ήταν ότι η Ιταλία, ως μία εκ των Μεγάλων Δυνάμεων, είχε την επιρροή να κατευθύνει τη διαδικασία προς μία πιο ευνοϊκή για εκείνη απόφαση καθώς η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία επέλεξαν να διαχειριστεί το ζήτημα μέσω της Διάσκεψης των Πρέσβων, παρακάμπτοντας τον διεθνή οργανισμό (Yearwood, 1986). Η επίλυση της διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας πραγματοποιήθηκε από την Πρεσβευτική Συνδιάσκεψη,

⁵ Χαρακτηριστική είναι η «βιβλική σκηνή» που περιγράφει ο Παναγιώτης Σιούσιουρας κατά τον βομβαρδισμό της Κέρκυρας « ... μία βάρκα που κωπηλατούσαν δύο νέοι ανοίγεται απτόητη προς τα ιταλικά καράβια. Όρθιος μέσα, με τη γενειάδα του ν' ανεμίζει, ο Αθηναγόρας χώνεται μέσα στους όγκους των ιταλικών πολεμικών που βρυχιούνται τον θάνατο, κραυγάζοντας με τη βροντώδη φωνή του ιταλικά: - Δολοφονείτε αθώους. Ιταλοί, οι οβίδες σας σκοτώνουν γυναϊκόπαιδα... - Δυστυχώς εκτελούσα εντολές του Ντούτσε, θα του εξομολογηθεί αργότερα ο [Ιταλός ναύαρχος] Σολάρι» (Σιούσιουρας, 2012, σ.402).

⁶ «Ο αντίκτυπος των γεγονότων έφθασε μέχρι τη μακρινή Αυστραλία, καθώς πολλοί διέβλεψαν έναν σοβαρό κίνδυνο για την ειρήνη» (Παπαφλωράτος, 2009) .

⁷ Το τηλεγράφημα προς τον Ευρωπαϊκό με τη διαταγή για αντίσταση της Κέρκυρας από τον Νικόλαο Πλαστήρα δεν έφτασε ποτέ καθώς τον απέτρεψαν κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή ο Γονατάς με τη συνδρομή του Αλεξανδρή.

παρά το γεγονός ότι δεν είχε την τυπική αρμοδιότητα να επιληφθεί του ζητήματος. Όπως επεσήμανε ο Λούντ Τζορτζ σε άρθρο του στις 15 Σεπτεμβρίου 1923 στη Neue Freie Presse, το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών εμφανίστηκε να έχει λάβει θέση υπέρ της Ιταλίας πριν καν ακούσει τα επιχειρήματα της ελληνικής πλευράς. Με αυτόν τον τρόπο, διέπραξε το μέγιστο σφάλμα που μπορεί να κάνει ένα δικαστικό όργανο: να ακούσει μόνο τη μία πλευρά, χάνοντας έτσι την εμπιστοσύνη της άλλης (Σιούσιουρας, 2012).

Η Διάσκεψη των Πρέσβων ήταν ένας παράλληλος μηχανισμός διπλωματικής διαχείρισης κρίσεων, ο οποίος δημιουργήθηκε από τις νικήτριες δυνάμεις του Α' Παγκοσμίου Πολέμου για να επιβλέπει την εφαρμογή των συνθηκών ειρήνης. Σε αντίθεση με την ΚτΕ, η Διάσκεψη λειτουργούσε περισσότερο ως εργαλείο των μεγάλων δυνάμεων, παρά ως ουδέτερος διαμεσολαβητής (Barros, 1965).

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1923, η Διάσκεψη εξέδωσε απόφαση που υποχρέωνε την Ελλάδα στην ουσία να αποδεχθεί τις ιταλικές απαιτήσεις, καταβάλλοντας αποζημίωση ύψους 50 εκατομμυρίων λιρεττών και αποδίδοντας στρατιωτικές τιμές στην ιταλική σημαία (Papafloratos, 2009). Η απόφαση αυτή επικρίθηκε από τη διεθνή κοινή γνώμη, καθώς δικαίωνε τη χρήση βίας εκ μέρους της Ιταλίας. Επιπλέον, η στάση της Διάσκεψης κατέδειξε την προτεραιότητα της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας στη διατήρηση της συνοχής της Αντάντ, ακόμη και εις βάρος ενός μικρότερου συμμάχου, όπως η Ελλάδα (Goldstein, 1989). Η Ιταλία εξασφάλισε τα περισσότερα από τα αιτήματά της, ενώ η Ελλάδα βρέθηκε σε μειονεκτική θέση, παρά το γεγονός ότι δεν είχε καμία άμεση ευθύνη για τη δολοφονία του στρατηγού Τελλίνι. Με αυτό τον τρόπο η στάση της Κοινωνίας των Εθνών αποδείχθηκε ανεπαρκής, καθώς η Ιταλία δεν υπέστη καμία πραγματική συνέπεια για την επιθετική της ενέργεια (Klarsis, 2019). Αντίθετα, ο Μουσσολίνι πέτυχε να επιβάλει τους όρους του, δημιουργώντας ένα επικίνδυνο προηγούμενο για τις διεθνείς σχέσεις της εποχής (Tollardo, 2016)⁸.

⁸ Χαρακτηριστική είναι η θέση του αντιπροσώπου της Σουηδίας στην Πρεσβευτική Διάσκεψη η οποία αποδείχθηκε προφητική για το μέλλον του Διεθνούς Οργανισμού: «το Συμβούλιον της ΚτΕ επληροφορήθη ότι εξεδόθη απόφασις της Πρεσβευτικής, διά της οποίας παραμερίζεται η αρμοδιότητα του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, χωρίς να πληροφορηθώμεν το αποτέλεσμα της

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1923, η Ελλάδα αναγκάστηκε να καταβάλει αποζημίωση και η Ιταλία αποχώρησε από την Κέρκυρα⁹, ενδεχομένως γιατί δεν ήταν ακόμη έτοιμη να αντιπαρατεθεί ανοιχτά με τη Μ. Βρετανία στη Μεσόγειο (Ιωνάς, 2021), έχοντας όμως επιτύχει τους στόχους της. «Ο Μουσσολίνι είχε νικήσει. Όχι μόνο τους Έλληνες, αλλά και τους Άγγλους και τους Γάλλους, όπως σωστά έγραψε ο φασιστικός τύπος. Αυτή η νίκη έδωσε στον Μουσσολίνι το δικαίωμα για 17 χρόνια να ταπεινώνει τόσο τη Γαλλία όσο και τη Μεγάλη Βρετανία» (Δαφνής, 2020). Φυσικά οι βλέψεις της για τη νήσο δεν έπαψαν και η προπαγάνδα περί ιταλικότητας της συνεχίστηκαν και μετά το 1923, «θεωρώντας την Κέρκυρα ως υπεριταλική νήσο και την προσάρτηση αυτής στην Ελλάδα ως φαινόμενο διεθνούς ασυνειδησίας και αδικίας σε βάρος των μειονοτήτων» (Μπότσης, 2005).

διενεργηθείσης ερεύνης. Ό,τι συνέβη παρουσιάζει ανάγλυφον τη ζωτική σημασία που έχει η δυνατότης λειτουργίας των οργάνων της ΚτΕ διά την λύσιν των διεθνών διαφορών. Σκοπός της ΚτΕ πράγματι είναι η διατήρησις της ειρήνης, αλλά η ειρήνη που δεν βασίζεται επί της δικαιοσύνης περιέχει εν εαυτή τα σπέρματα μελλοντικών συγκρούσεων» (Σιούσιουρας, 2012)

⁹ Οι κάτοικοι του νησιού αποχαιρέτησαν τους Ιταλούς που αποχωρούσαν με ήχους που μιμούνταν τον κόκορα. Η μίμηση αυτή ήταν απάντηση στην ιταλική αλαζονεία. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν ξένα στρατεύματα βρίσκονταν στην Κέρκυρα, η ιταλική κυβέρνηση είχε ζητήσει άδεια να εγκατασταθεί στην Κέρκυρα ιταλικό απόσπασμα. Η άδεια δόθηκε και το ιταλικό απόσπασμα εγκαταστάθηκε στο Νέο Φρούριο. Όμως οι Ιταλοί, θεωρούσαν ότι η Κέρκυρα είναι ιταλικό έδαφος που παρανόμως κατέχεται από την Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, ο διοικητής του ιταλικού αποσπάσματος κρέμασε στην πύλη του Νέου Φρουρίου έναν ξύλινο κόκορα, με την επιγραφή: «Όταν ο κόκορας αυτός λαλήσει, τότε οι Ιταλοί θα φύγουν από την Κέρκυρα» (Δαφνής, 2020,σ.120). Ο κόκορας λοιπόν φάνηκε πως είχε λαλήσει!

Κεφάλαιο πέμπτο: Η Βρετανική υψηλή στρατηγική κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Ελληνοϊταλικές σχέσεις

Ανάλυση των βρετανικών διπλωματικών χειρισμών κατά τη διάρκεια της κρίσης

Κατά τη διάρκεια της κρίσης, η Ελλάδα προσπάθησε να εξασφαλίσει υποστήριξη από τρίτες χώρες, ωστόσο οι διεθνείς συσχετισμοί δεν της επέτρεψαν να ανατρέψει τις εξελίξεις. Η Μεγάλη Βρετανία, αν και αντιτάχθηκε στην ιταλική στάση, δεν ήθελε να ρισκάρει ρήξη με τον Μουσσολίνι και ενώ διατηρούσε διπλωματικά ανοιχτό το ζήτημα, δεν παρενέβη αποφασιστικά (Yearwood, 1986). Η Γαλλία αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα, καθώς ήταν απασχολημένη με την κατοχή του Ρουρ και δεν ήθελε να συγκρουστεί με την Ιταλία (Tollardo, 2016). Από τη μεριά της η Κοινωνία των Εθνών δεν μπόρεσε να επιβάλει κυρώσεις στην Ιταλία, λόγω της άρνησης των Μεγάλων Δυνάμεων να εμπλακούν ενεργά (Papafloratos, 2015, Gérard Araud, 2015). Η Γιουγκοσλαβία και η Ρουμανία, που θεωρητικά ήταν σύμμαχοι της Ελλάδας, τήρησαν ουδέτερη στάση, προκειμένου να μην προκαλέσουν την Ιταλία (Botsis & Xythali, 2023).

Η στάση της Μεγάλης Βρετανίας ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη στην εξέλιξη της υπόθεσης, καθώς επιχείρησε να ισορροπήσει μεταξύ της διατήρησης της διεθνούς σταθερότητας και της προάσπισης των δικών της στρατηγικών συμφερόντων. Οι χειρισμοί της αποκαλύπτουν την πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων της εποχής και τις επιμέρους διαφορές τους αναφορικά με τον τρόπο επίλυσης διεθνών διαφορών.. Η Μεγάλη Βρετανία, έχοντας ζωτικά συμφέροντα στη Μεσόγειο λόγω της γεωπολιτικής θέσης, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο και διατηρώντας τουλάχιστον επιφυλακτική στάση απέναντι στην αναδυόμενη επιθετικότητα της Ιταλίας του Μουσσολίνι, υιοθέτησε μια στρατηγική προσεκτικής διαμεσολάβησης. Οι διπλωματικοί της χειρισμοί χαρακτηρίστηκαν από ευελιξία, προσπάθειες αποκλιμάκωσης και την επιδίωξη να διατηρήσει το status quo στην περιοχή, αποφεύγοντας τη ρήξη.

Η Ελλάδα το 1923 εξακολουθούσε να προσελκύει το εμπορικό και επενδυτικό ενδιαφέρον της Μεγάλης Βρετανίας, αλλά η σημασία της για το Λονδίνο δεν ήταν πια η ίδια όπως ήταν το 1914 ή το 1919. Η πολιτική αστάθεια και οι στρατιωτικές κυβερνήσεις στην Ελλάδα δεν ενέπνεαν εμπιστοσύνη στη βρετανική κυβέρνηση.

Ειδικότερα, το Λονδίνο είχε δυσανεσθηθεί έντονα από την εκτέλεση των "Εξι" (των στρατιωτικών και πολιτικών που θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για την αποτυχία στον πόλεμο και για την ήττα του 1922), γεγονός που επηρέασε τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών (Παπαφλωράτος, 2009).

Η απόφαση του Μουσσολίνι να προβεί στον βομβαρδισμό και την κατάληψη της Κέρκυρας στις 31 Αυγούστου άλλαξε δραματικά το πλαίσιο της κρίσης. Η αρχική αντιμετώπιση της δολοφονία του στρατηγού Ενρίκο Τελλίνι στις 27 Αυγούστου 1923 ως ένα διμερές επεισόδιο, που δεν απαιτούσε άμεση διεθνή παρέμβαση, μεταβλήθηκε. Για τη Βρετανία, η ιταλική στρατιωτική δράση έθετε σοβαρά ζητήματα παραβίασης του διεθνούς δικαίου και δημιουργούσε ένα προηγούμενο χρήσης βίας για την επίλυση διπλωματικών διαφορών. Παρόλα αυτά, το Λονδίνο παρέμεινε προσεκτικό και απέφυγε οποιαδήποτε μονομερή ενέργεια που θα μπορούσε να την οδηγήσει σε σύγκρουση με τη Ρώμη (Παπαφλωράτος, 2009).

Ο Βρετανός επιτετραμμένος στη Ρώμη, Kennard, πίστευε ότι η κατάληψη της Κέρκυρας και το πρόβλημα που προέκυψε, μπορούσε να λυθεί μέσω τριών πιθανών λύσεων: α) η υποβολή του ζητήματος στην Κοινωνία των Εθνών, β) η παρέμβαση ενός ή και δύο Συμμαχικών κρατών, και γ) ο διακανονισμός μέσω Πρεσβευτικής Συνδιάσκεψης, την οποία ο ίδιος προτιμούσε (Παπαφλωράτος, 2009). Η επιλογή αυτή έδειξε ότι η Βρετανία προτιμούσε την πολυμερή διπλωματία σε πλαίσια όπου οι Μεγάλες Δυνάμεις μπορούσαν να έχουν καθοριστικό λόγο, αντί της προσφυγής σε διεθνείς θεσμούς που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν δεδικασμένα σε βάρος των ισχυρότερων κρατών. Σε κάθε περίπτωση ο Kennard πίστευε ότι ο ρόλος της Μεγάλης Βρετανίας θα ήταν καθοριστικός, καθώς υπήρχαν οι Συνθήκες του 1863 και του 1864. Ήταν προφανές ότι υπήρχε και μία ηθική διάσταση στο ζήτημα, την οποία οι Βρετανοί σκοπεύανε να τονίσουν, υποστηρίζοντας την ελληνική πλευρά, η οποία πίστευαν ότι σίγουρα θα ανέφερε το θέμα της αποζημίωσης των θυμάτων του βομβαρδισμού. Το Foreign Office, καθώς και πολλοί υποστηρικτές της Ελλάδας στο εξωτερικό, θεωρούσαν δεδομένο ότι η Ελλάδα θα ανέφερε το ερώτημα: «Αν οι πέντε Ιταλοί άξιζαν 50 εκατομμύρια, τότε οι 16 νεκροί και οι πάνω από 30 τραυματίες πόσο άξιζαν;» (Παπαφλωράτος, 2009).

Όταν το ζήτημα οδηγήθηκε τελικά στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών, η Μεγάλη Βρετανία προσπάθησε να ακολουθήσει μια συμβιβαστική προσέγγιση. Ενώ αναγνώριζε ότι η Ελλάδα δεν είχε ευθύνη για τη δολοφονία του Τελλίνι, ταυτόχρονα απέφυγε να υποστηρίξει οποιαδήποτε απόφαση που θα έθετε σε ανοιχτή αντιπαράθεση τη Βρετανία με την Ιταλία (Goldstein, 1989). Η στρατηγική της βασίστηκε στην επιδίωξη μιας διπλωματικής επίλυσης, που θα ικανοποιούσε την Ιταλία και θα επέτρεπε την αποκλιμάκωση της έντασης, αποτρέποντας έτσι τον κίνδυνο μιας ευρύτερης κρίσης που θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει τη Μεσόγειο. Το Λονδίνο πίεσε τη Ρώμη να τερματίσει την κατοχή της Κέρκυρας, αλλά δεν ήταν διατεθειμένο να ασκήσει ουσιαστικές κυρώσεις εναντίον της Ιταλίας. Στην πραγματικότητα, δεν διέθετε επαρκείς στρατιωτικούς πόρους για να υποστηρίξει μια τέτοια επιθετική πολιτική. Το αντιπολεμικό πνεύμα του Βρετανικού λαού ήταν έκδηλο. Η κυβέρνηση Μπάλντουιν ήταν κυβέρνηση μειοψηφίας, ενώ οι Άγγλοι ήταν απρόθυμοι να καταταγούν στο ναυτικό (Γρηγοριάδης, 1976). Το χειμώνα του 1922, η έλλειψη προσωπικού στο βρετανικό ναυτικό ήταν τόσο έντονη, που δεν επιτράπηκαν άδειες για τα Χριστούγεννα. Είναι φανερό (και μόνο από αυτό το χαρακτηριστικό γεγονός) ότι η πολιτική της διατήρησης του status quo, την οποία υιοθέτησε η Βρετανία αμέσως μετά τον πόλεμο, δεν μπορούσε να επιβληθεί μέσω στρατιωτικών μέσων (Δαφνής, 2020).

Μια ακόμα κρίσιμη παράμετρος που διαμόρφωσε τη στρατηγική της Βρετανίας στον χειρισμό της κρίσης, ήταν ο ρόλος της Γαλλίας. Η Γαλλία, αν και δεν ενέκρινε την ιταλική επίθεση στην Κέρκυρα, δεν ήταν διατεθειμένη να αντιπαρατεθεί με τον Μουσσολίνι. Η Γαλλία ήταν η άλλη μεγάλη ευρωπαϊκή χώρα που βγήκε νικήτρια από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Γάλλοι ηγέτες δεν έχασαν ποτέ την πίστη τους στην τελική έκβαση του πολέμου και γι' αυτό ήταν οι μόνοι που είχαν σαφή προγραμματισμό για την εποχή μετά τον πόλεμο, με κύριο στόχο τη διατήρηση της Γερμανίας στη θέση του ηττημένου και σε κατάσταση διαρκούς απομόνωσης. Ωστόσο, η υιοθέτηση αυτής της σκληρής πολιτικής απέναντι στο Βερολίνο έφερε τη Γαλλία σε σύγκρουση με τον αγγλοσαξονικό κόσμο, ο οποίος δεν μπορούσε να κατανοήσει την γαλλική ανασφάλεια, αλλά και την κρίσιμη κατάσταση της γαλλικής οικονομίας (Παπαφλωράτος, 2009). Όσον αφορά στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους

Γάλλους, οι Έλληνες, είχαν συνδεθεί οριστικά με την «άρμα» της Μεγ. Βρετανίας, με την οποία η Γαλλία είχε συνεχιζόμενες αντιπαραθέσεις. Συνολικά, η Ελλάδα δεν είχε ιδιαίτερη σημασία στους σχεδιασμούς του Quai d'Orsay, το οποίο είχε επικεντρωθεί στα τεκταινόμενα στην ηπειρωτική Ευρώπη και είχε περιορίσει το ενδιαφέρον του για τη Μεσόγειο. Ο κύριος στόχος του Παρισιού ήταν η διατήρηση του status quo και η απομόνωση της Γερμανίας. Επιπλέον, υπήρχε διαφορά απόψεων μεταξύ Ελλάδας και Γαλλίας σχετικά με το ρόλο της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ). Η Αθήνα θεωρούσε την ΚτΕ σημαντικό φορέα ρυθμιστικών αποφάσεων στις διεθνείς σχέσεις, ενώ το Παρίσι, αρχικά, δεν εμπιστευόταν την ΚτΕ και η κατάσταση χειροτέρευσε μετά την οριστική αποχώρηση των ΗΠΑ από αυτήν, γεγονός που ενίσχυσε τις αμφιβολίες των Γάλλων για την αποτελεσματικότητα της ΚτΕ, ιδιαίτερα σε περίπτωση αναβίωσης της γερμανικής ισχύος (Παπαφλωράτος, 2009).

Το Foreign Office και το Quai d'Orsay κάνοντας τη δική τους ανάλυση της κρίσης, κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα, ότι δηλαδή θα κατέφευγαν στη χρήση βίας μόνο εάν κινδύνευαν άμεσα τα ζωτικά εθνικά συμφέροντά τους. (Παπαφλωράτος, 2009).

Η τελική απόφαση της Διάσκεψης των Πρεσβευτών, η οποία υποχρέωσε την Ελλάδα να καταβάλει αποζημίωση στην Ιταλία και να δεχτεί συμβολικούς όρους, δεν ικανοποίησε πλήρως τη Βρετανία. Η κυβέρνηση του Λονδίνου αντιλήφθηκε ότι η λύση που επεβλήθη ενίσχυσε το κύρος της Ιταλίας και υποβάθμισε τον ρόλο της Κοινωνίας των Εθνών, δημιουργώντας ένα επικίνδυνο προηγούμενο για μελλοντικές διεθνείς κρίσεις (Papafloratos, 2004). Παρόλα αυτά, η απόσυρση των ιταλικών στρατευμάτων από την Κέρκυρα στις 27 Σεπτεμβρίου 1923 θεωρήθηκε μια μερική επιτυχία της βρετανικής διπλωματίας, καθώς απέτρεψε τη μονιμοποίηση της ιταλικής κατοχής, χωρίς όμως να καταφέρει να αποκαταστήσει πλήρως την αίσθηση της διεθνούς δικαιοσύνης.

Η βρετανική πολιτική στην κρίση της Κέρκυρας ανέδειξε τις περιορισμένες δυνατότητες της διπλωματικής διαμεσολάβησης απέναντι σε επιθετικές δυνάμεις που δεν δίσταζαν να χρησιμοποιήσουν στρατιωτικά μέσα για να επιβάλουν τη βούλησή τους. Παρότι η Βρετανία υποστήριξε την ειρηνική διευθέτηση της κρίσης, η αδυναμία της να επιβάλει κυρώσεις στην Ιταλία και να διαφυλάξει την ισχύ της

Κοινωνίας των Εθνών αποκάλυψε τα όρια της διεθνούς διπλωματίας στη δεκαετία του 1920. Η στάση της Βρετανίας κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κέρκυρας αντικατόπτριζε μια πολιτική ρεαλισμού, όπου η διατήρηση των διεθνών ισορροπιών προτιμήθηκε από την αυστηρή εφαρμογή του διεθνούς δικαίου. Οι βρετανικοί χειρισμοί συνέβαλαν στην αποτροπή μιας ευρύτερης στρατιωτικής σύγκρουσης, αλλά άφησαν αναπάντητα ερωτήματα για το αν η πολιτική αυτή εξυπηρετούσε μακροπρόθεσμα την ειρήνη ή αν απλώς ενθάρρυνε τις μελλοντικές επιθετικές κινήσεις της Ιταλίας. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι, η κρίση αυτή απέδειξε ότι η Ιταλία μπορούσε να επιβάλει τις αξιώσεις της με στρατιωτικά μέσα και ότι η Κοινωνία των Εθνών δεν είχε τη δύναμη να αποτρέψει τέτοιου είδους επιθετικές ενέργειες (Παπαφλωράτος, 2009).

Σχέσεις Ελλάδας-Ιταλίας πριν και μετά την κρίση

Η Ελλάδα και η Ιταλία είχαν μια περίπλοκη και συχνά συγκρουσιακή σχέση κατά τις αρχές του 20^{ού} αιώνα, η οποία χαρακτηριζόταν από εδαφικές διεκδικήσεις, ανταγωνιστικές διπλωματικές στρατηγικές και συγκρουόμενα συμφέροντα στα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία και τη Μεσόγειο. Παρόλο που και οι δύο χώρες βρέθηκαν στο πλευρό της Αντάντ κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι μεταξύ τους εντάσεις δεν έπαψαν να υπάρχουν, καθώς οι ιταλικές επεκτατικές βλέψεις συγκρούονταν με τις ελληνικές εθνικές επιδιώξεις (Papafloratos, 2004).

Ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα, τα οποία δημιούργησαν τις βαθιές διπλωματικές αντιθέσεις στις Ελληνοϊταλικές σχέσεις κατά την περίοδο πριν από την κρίση της Κέρκυρας υπήρξαν(Κερρά, 2015):

- α. Οι ιταλικές διεκδικήσεις στη Βόρεια Ήπειρο και η στάση της Ιταλίας στην ελληνοαλβανική διαμάχη.
- β. Η κατοχή των Δωδεκανήσων από την Ιταλία και οι ελληνικές προσπάθειες ενσωμάτωσής τους
- γ. Οι αντίθετες στρατηγικές των δύο χωρών στη Μικρά Ασία.

Αυτοί οι τρεις παράγοντες δημιούργησαν ένα περιβάλλον έντασης και εξηγούν γιατί η Ιταλία βρήκε, στην κρίση της Κέρκυρας, μια ευκαιρία για να επιβάλει την ισχύ της απέναντι στην Ελλάδα. Η Ιταλία, ιδιαίτερα μετά την επικράτηση του

Μουσσολίνι, με την επιθετική της πολιτική, προσπάθησε να επιβληθεί στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ η Ελλάδα, εξασθενημένη από τη Μικρασιατική Καταστροφή (Βερέμης, 1923), δεν μπορούσε να αντιδράσει δυναμικά στις ιταλικές πιέσεις. Η κρίση της Κέρκυρας αποτέλεσε το πρώτο βήμα της ιταλικής πολιτικής επιθετικότητας, επιβεβαιώνοντας πως η Ιταλία δεν θα δίσταζε να χρησιμοποιήσει στρατιωτικά μέσα για την προώθηση των συμφερόντων της.

Μετά την κρίση η κανονικότητα της ζωής στο νησί επανήλθε σχετικά γρήγορα. Μόνο η πικρία για τους αδικοσκοτωμένους και ένα αίσθημα απέχθειας για τους Ιταλούς έμεινε. Η Ελλάδα συνειδητοποίησε ότι η Κοινωνία των Εθνών και οι διεθνείς οργανισμοί δεν μπορούσαν να προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις για την ασφάλειά της. Η Ιταλία από την άλλη, έχοντας εξασφαλίσει την ικανοποίηση των αιτημάτων της από την Πρεσβευτική Συνδιάσκεψη, πέτυχε μια διπλωματική νίκη σε βάρος της Ελλάδας (Papafloratos, 2004). Η Ρώμη αφού εισέπραξε τις 50 εκατομμύρια λιρέττες άφησε να εννοηθεί ότι επέστρεψε 10 υπέρ των Μικρασιατικών προσφύγων (ουδέποτε παρέλαβε η Ελληνική κυβέρνηση αυτά τα χρήματα), ενώ ως προς την κατάληψη του νησιού δεν επιδικάστηκε στη Ρώμη κάποιο ποσό. Η Ιταλική κυβέρνηση όμως, με την κρίση που δημιούργησε, έχασε συμβόλαια αξίας τουλάχιστον 300 εκατομμυρίων λιρετών από την Ελλάδα, τα οποία θα έπαιρνε από ανάληψη λιμενικών έργων στον Πειραιά και επισκευή πολεμικών πλοίων (έργα τα οποία ανέλαβαν τελικώς οι Βρετανοί και οι Γάλλοι), ενώ τα έξοδα κατάληψης της Κέρκυρας ανήλθαν σε 87,5 εκατομμύρια λιρέττες. Γενικότερα οι Ελληνοϊταλικές σχέσεις βελτιώθηκαν σχετικά πολύ γρήγορα (Παπαφλωράτος, 2009). Η ιταλική πολιτική βέβαια αν και φαινομενικά συμφιλωτική μετά την κρίση της Κέρκυρας, παρέμεινε επιθετική σε στρατηγικό επίπεδο, χωρίς να λείπουν οι προπαγανδιστικές ενέργειες. Η Ιταλία του Μουσσολίνι συνέχισε να επιδιώκει επέκταση της επιρροής της στη Βαλκανική και στη Μεσόγειο. Παρότι το επεισόδιο της Κέρκυρας δεν κατέληξε σε μόνιμη ιταλική κατοχή του νησιού, η Ρώμη δεν εγκατέλειψε τις φιλοδοξίες της για αύξηση της παρουσίας της στην περιοχή (Klarsis, 2019). Πάντως το 1928 οι σχέσεις των δύο χωρών είχαν φτάσει από το ναδίρ στο ζενίθ και ο Μουσσολίνι υπέγραψε σύμφωνο φιλίας με τον Βενιζέλο στη Ρώμη (28 Σεπτεμβρίου), που είχε στόχο την ενίσχυση των διπλωματικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Οι

σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν εκ νέου από το 1934 – 1935 και μετά (Παπαφλωράτος 2009), οδηγώντας στο έπος του 1940.

Συμπεράσματα

Η κρίση της Κέρκυρας το 1923 αποτέλεσε ένα σημείο καμπής στη διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής της Μεγάλης Βρετανίας στην Ανατολική Μεσόγειο και τις σχέσεις της με την Ιταλία και την Ελλάδα. Η μελέτη της συγκεκριμένης περίπτωσης αποδεικνύει ότι η βρετανική στρατηγική δεν βασιζόταν στην αυστηρή τήρηση των αρχών της συλλογικής ασφάλειας, αλλά στην προσεκτική διαχείριση ισορροπιών, με στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας στη Μεσόγειο και την προστασία των δικών της γεωπολιτικών συμφερόντων.

Η στάση της Βρετανίας στην κρίση καθορίστηκε από την πάγια στρατηγική της: αποτροπή συγκρούσεων που θα μπορούσαν να κλονίσουν την ισορροπία ισχύος στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο, έλεγχος κρίσιμων θαλάσσιων οδών και των αποικιακών της κτήσεις και αποφυγή άμεσης αντιπαράθεσης με άλλες μεγάλες δυνάμεις. Η κρίση της Κέρκυρας, επομένως, δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Αν και υποστήριξε την Ελλάδα σε επίπεδο ρητορικής, η πολιτική της ήταν ουσιαστικά ουδέτερη, καθώς δεν ήθελε να έρθει σε ρήξη με την Ιταλία, έναν σημαντικό εταίρο στο ευρωπαϊκό σύστημα ισορροπιών. Αυτό το περιστατικό απέδειξε ότι, στον Μεσοπόλεμο, η υψηλή στρατηγική της Βρετανίας δεν ήταν μια πολιτική ανοιχτής αντιπαράθεσης με κράτη που αμφισβητούσαν το status quo, αλλά μάλλον μια πολιτική διαχείρισης κρίσεων μέσω ισορροπιών και συμβιβασμών.

Η κρίση της Κέρκυρας ανέδειξε επίσης την αδυναμία της Κοινωνίας των Εθνών να λειτουργήσει ως αποτελεσματικός μηχανισμός συλλογικής ασφάλειας. Το επεισόδιο κατέδειξε τα όρια του διεθνούς δικαίου όταν αυτό ερχόταν αντιμέτωπο με τις στρατηγικές επιδιώξεις των ισχυρών κρατών. Η στάση της Μ. Βρετανίας στην κρίση της Κέρκυρας ενίσχυσε την εικόνα ότι οι διεθνείς οργανισμοί δεν μπορούσαν να προσφέρουν αποτελεσματική προστασία στα μικρότερα κράτη όταν συγκρούονταν με τα συμφέροντα ισχυρών δυνάμεων. Παρόλο που η Ελλάδα προσέφυγε σε αυτήν, η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία δεν επέτρεψαν την πλήρη ανάμειξη του οργανισμού, επιλέγοντας να μεταφέρουν την υπόθεση στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών, όπου η Ιταλία μπορούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις. Αυτή η επιλογή δεν ήταν τυχαία, αλλά συνδέεται άμεσα με τη βρετανική στρατηγική

διατήρησης της σταθερότητας μέσω διπλωματικών ελιγμών και όχι μέσω στρατιωτικών ή θεσμικών παρεμβάσεων.

Συνολικά, η ανάλυση αυτής της κρίσης αναδεικνύει τη σημασία της υψηλής στρατηγικής στη διαχείριση κρίσεων, τον περιορισμένο ρόλο του διεθνούς δικαίου και την επιρροή των μεγάλων δυνάμεων στην επίλυση διεθνών διαφορών. Παράλληλα, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυναμικής του Μεσοπολέμου και των πολιτικών που οδήγησαν τελικά στη γενικότερη αστάθεια που σημάδεψε τη δεκαετία του 1930. Η κρίση της Κέρκυρας μπορεί να θεωρηθεί προάγγελος των γεωπολιτικών εξελίξεων που ακολούθησαν τις επόμενες δεκαετίες. Η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας, στη συγκεκριμένη κρίση και οι διπλωματικοί της ελιγμοί, αντικατοπτρίζουν τις πολιτικές κατευνασμού που ακολούθησε στη δεκαετία του 1930, απέναντι στις αναθεωρητικές δυνάμεις της Ιταλίας και της Γερμανίας, γεγονός που τελικά συνέβαλε με ουσιαστικό τρόπο στην αποσταθεροποίηση του διεθνούς συστήματος.

Τέλος, η μελέτη της κρίσης της Κέρκυρας προσφέρει πολύτιμα διδάγματα για τη μελέτη της διεθνούς πολιτικής και στρατηγικής. Καταδεικνύει τους περιορισμούς των συστημάτων συλλογικής ασφάλειας όταν οι ισχυρές χώρες δεν είναι διατεθειμένες να τα στηρίξουν αλλά και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μικρότερα κράτη όταν έρχονται αντιμέτωπα με τις στρατηγικές επιδιώξεις ισχυρότερων εθνών. Τα διδάγματα αυτής της περιόδου παραμένουν επίκαιρα, καθώς οι ίδιες βασικές αρχές εξακολουθούν να καθορίζουν τη δυναμική των διεθνών σχέσεων και των γεωπολιτικών ανταγωνισμών στον σύγχρονο κόσμο και αποδεικνύουν ότι οι μικρότερες χώρες, όπως η Ελλάδα, πρέπει να αναπτύξουν πιο ευέλικτες στρατηγικές για την προστασία των εθνικών τους συμφερόντων.

Επίλογος

Η κρίση της Κέρκυρας το 1923 αποτέλεσε ένα από τα πρώτα μεγάλα διπλωματικά επεισόδια του Μεσοπολέμου και ανέδειξε τις αδυναμίες των διεθνών θεσμών στην επιβολή της συλλογικής ασφάλειας. Μέσα από την ανάλυση της στάσης των εμπλεκόμενων κρατών και των διεθνών αντιδράσεων, καθίσταται σαφές ότι η ισχύς εξακολουθούσε να διαμορφώνει τις διεθνείς σχέσεις και ότι οι μεγάλες δυνάμεις πρότασαν τα εθνικά τους συμφέροντα έναντι της τήρησης των αρχών του διεθνούς δικαίου. Η διαχείρισή της από τη Βρετανία φανέρωσε την προτεραιότητα που έδινε η Αυτοκρατορία στη διατήρηση των στρατηγικών της συμφερόντων έναντι της υπεράσπισης της διεθνούς νομιμότητας. Αυτή η πολιτική της «ευέλικτης διπλωματίας» αποδείχθηκε αποτελεσματική σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, καθώς απομάκρυνε τον κίνδυνο μιας άμεσης Ελληνοϊταλικής σύγκρουσης, αλλά μακροπρόθεσμα ενίσχυσε την πεποίθηση ότι οι αναθεωρητικές δυνάμεις μπορούσαν να επιβάλλουν τις απαιτήσεις τους χωρίς σοβαρές αντιδράσεις.

Το ιστορικό αυτό γεγονός του 1923, δεν ήταν απλώς ένα διπλωματικό επεισόδιο μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Ήταν ένα κρίσιμο τεστ για την αποτελεσματικότητα της βρετανικής υψηλής στρατηγικής στη Μεσόγειο. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η κρίση της Κέρκυρας λειτούργησε ως προάγγελος των προσεχών εξελίξεων στην Ευρώπη και στη Μεσόγειο. Η αδυναμία επιβολής αυστηρών κυρώσεων στην Ιταλία από τις άλλες μεγάλες δυνάμεις ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση του Μουσσολίνι και των άλλων αναθεωρητικών ηγετών της εποχής, οι οποίοι διαπίστωσαν ότι η διεθνής κοινότητα δεν ήταν διατεθειμένη να τους αναχαιτίσει. Αυτό το μοτίβο επαναλήφθηκε στις δεκαετίες που ακολούθησαν, με αποκορύφωμα τις επεκτατικές πολιτικές που οδήγησαν στη σύγκρουση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γρηγοριάδης, Σ. (1976). Τα φοβερά ντοκουμέντα: Υπόθεση Κέρκυρας. Αθήνα Φυτράκης.

Δαφνής, Γ (1955/2020) Η Ελλάς Μεταξύ Δύο Πολέμων 1923 – 1940 Αθήνα ειδική έκδοση για την εφημερίδα Το Βήμα. Κάκτος

Κερρά, Α. (2015). Οι ελληνο-ιταλικές σχέσεις 1923-1940. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Κολιόπουλος, Κ (2008) Η στρατηγική σκέψη. Αθήνα Ποιότητα

Μπότσης, Μ. (2005) Γεωπολιτική Αδριατικής – Ιονίου. Η Περίπτωση Κέρκυρας. Αθήνα Παπαζήσης

Παπαφλωράτος, Ι. Σ. (2004). Το επεισόδιο Tellini / Κέρκυρας: Αιτία και εξέλιξη μιας διεθνούς κρίσεως (Διδακτορική διατριβή). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Παπαφλωράτος, Ι. (2009). Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923. Αθήνα Σάκκουλας

Παπαφλωράτος, Ι. (2023) Η εξωτερική πολιτική και η υψηλή Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων και των Βαλκανικών Κρατών (Δ΄ Επαυξημένη εκδ.). Αθήνα: Λειμών.

Πινέλης, Π. (1948). Ιστορία της Εξωτερικής Πολιτικής της Ελλάδος 1923 – 1941. Αθήνα Σαλίβερος

Σιούσιουρας, Π. (2012). Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος. Αθήνα Σιδέρης

Σβολόπουλος, Κ. (2008) Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900 – 1945. Αθήνα Εστία

Συλλογικό Έργο. (1978). Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Νεώτερος Ελληνισμός από 1913 ως 1941 τ. ΙΕ΄. Αθήνα

Φιλιππής, Δ. Ε. (2005). Οι σχέσεις Ελλάδας-Ιταλίας 1919/20–1940 και η εμπλοκή της Ισπανίας (Διδακτορική διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ξενόγλωσση

- Barros, J. (1965). *The Corfu Incident of 1923: Mussolini and the League of Nations*. Princeton University Press.
- Barros, J. (1965). *Mussolini and the League of Nations: The Corfu Incident of 1923*. Princeton University Press.
- Blatt, J. (1988). France and the Corfu-Fiume Crisis of 1923. *The Historian*, 50(2), 234-259. HYPERLINK "<https://www.jstor.org/stable/24447047>" \t "_new"
<https://www.jstor.org/stable/24447047>
- Botsis, M. G., & Xythali, A. (2023). Durrell: Lawrence of Corfu. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 28(12), 30-37. <https://doi.org/10.9790/0837-2812013037>
- Di Iorio, A. (2024). Continuity and Change in Italian Foreign Policy under Fascism: A Reexamination of the Corfu Crisis of 1923. *Journal of Historical Geography* doi.org/10.1080/07075332.2023.2298437 \t "_new"
<https://doi.org/10.1080/07075332.2023.2298437>
- Finney, P. B. (1993). *The Relations between the Entente Powers and Greece, 1923-6* [PhD thesis, University of Leeds].
- Goldstein, E. (1989). Great Britain and Greater Greece 1917-1920. *The Historical Journal*, 32(2), 339-356. HYPERLINK "<https://www.jstor.org/stable/2639605>" \t "_new"
<https://www.jstor.org/stable/2639605>
- Gooch, J (2008). *Mussolini and His Generals : The Armed Forces and Fascist Foreign Policy, 1922-1940*. Cambridge University Press
- Klapisis, A. (2019). *Greek Diplomacy towards Fascist Italy, 1922-1940*.
- Lyttleton, A. (1973/2005). *The Seizure of Power Fascism in Italy 1919 - 1929*, Taylor Francis e - Library
- Marovich-Old, I. J. (2017). *Challenges to British Imperial Hegemony in the Mediterranean 1919-1940*. Flinders University.

Mirele, P. (2017). Intentions behind the 1923 Corfu Incident. Università degli Studi di Milano.

Papafloratos, J. S. (2004). The Fiume and the Corfu Incidents. *Balkan Studies*, 45(2), 259-272.

Tollardo, E. (2016). *Fascist Italy and the League of Nations, 1922-1935*. Palgrave Macmillan. HYPERLINK "<https://doi.org/10.1057/978-1-349-95028-7>" \t "_new" doi.org/10.1057/978-1-349-95028-7

Yearwood, P. J. (1986). 'Consistently with Honour': Great Britain, the League of Nations and the Corfu Crisis of 1923. *Journal of Contemporary History*, 21(4), 559-579. HYPERLINK "<https://www.jstor.org/stable/260586>" \t "_new" <https://www.jstor.org/stable/260586>

Πηγές

Ιστοσελίδες

Βερέμης, Θ (1923, 31 Αυγούστου). Η Ιταλική Κατοχή της Κερκύρας Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε την 8/1/25 από https://www.kathimerini.gr/resources/toolip/doc/2019/02/26/1923_08_31.pdf

Ιωνάς, Σ. (2021). Κέρκυρα, Αύγουστος 1923: Προσέγγιση και Απομυθοποίηση. *Corfu History*. Ανακτήθηκε την 8/1/25 από <https://www.corfuhistory.eu/?p=13694>

Κωβαίος, Ά.. (2010, 25 Απριλίου). Όταν οι Ιταλοί κατέλαβαν την Κέρκυρα το 1923. Το Βήμα. Ανακτήθηκε την 8/1/25 από <https://www.tovima.gr/2010/04/25/books-ideas/otan-oi-italoi-katelaban-tin-kerkyra-to-1923/>

Παπαπολυχρονίου, Γ. (2022). Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923 και η υψηλή στρατηγική της Γαλλίας. Κέντρο Αριστείας Ακρόπολις. Ανακτήθηκε την 5/1/25 από <https://www.coeacropolis.gr/vima/arthrografia/1597-1923>

Gérard Araud. (2015). *The Corfu Incident (1923)*. Ambassade de France aux  tats-Unis Ανακτήθηκε την 5/1/25 από <https://franceintheus.org/spip.php?article6836>

- Marder, B (1977). The Corfu Incident. The Athenian. Ανακτήθηκε την 5/1/25 από <https://www.the-athenian.com/site/1977/10/01/the-corfu-incident/>
- The Argus (1923, 1 Σεπτεμβρίου). Corfu bombarded by Italy. Ανακτήθηκε την 5/1/25 από <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/1999809>
- The Argus. (1923, 4 Σεπτεμβρίου). Italo – Greek Conflict. Ανακτήθηκε την 5/1/25 από <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/1999809>
- The Register. (1923, 3 Σεπτεμβρίου). Bombardment of Corfu by Italians. Ανακτήθηκε την 5/1/25 από <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/65035758>
- Reuter (1923, 29 Σεπτεμβρίου). Fleet Awaits for Payment. The Kalgoorlie miner. Ανακτήθηκε την 9/1/25 από <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/93297506>
- Wright, Q (2017, 4 Μαΐου). The Neutralization of Corfu. The American Journal of International Law, 18(1), 104–108. doi:10.2307/2189226 Cambridge University Press. Ανακτήθηκε την 9/1/25 από <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/neutralization-of-corfu/8919D440EC5BB357C1747AD11050DA3F>

Παράρτημα «Α»

Το ελληνοαλβανικό μεθοριακό ζήτημα

Το συνοριακό ζήτημα μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας προέκυψε κυρίως λόγω της διεκδίκησης της Βορείου Ηπείρου από την Ελλάδα και της επιθυμίας της Αλβανίας να εδραιώσει την κυριαρχία της στην περιοχή. Η Ελλάδα είχε καταλάβει τη Βόρειο Ήπειρο το 1914, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, και είχε προχωρήσει στη Συνθήκη της Κέρκυρας, που προέβλεπε αυτονομία για την περιοχή. Ωστόσο, λόγω των ανακατατάξεων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το ζήτημα παρέμεινε ανοικτό. Το 1921, η Αλβανία προσέφυγε στην Κοινωνία των Εθνών, ζητώντας τη διεθνή αναγνώριση των συνόρων της. Η ελληνική πλευρά αντέδρασε, δηλώνοντας πως οι Έλληνες της Βορείου Ηπείρου δεν ήθελαν να ενταχθούν στο αλβανικό κράτος και ότι η Ελλάδα είχε ιστορικά και πολιτιστικά δικαιώματα στην περιοχή (Παπαφλωράτος, 2009).

Οι μεγάλες δυνάμεις είχαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το πώς έπρεπε να επιλυθεί το ελληνοαλβανικό συνοριακό ζήτημα. Η Βρετανία ακολουθούσε μια ρεαλιστική πολιτική ισορροπιών, προσπαθώντας να μην διαταράξει τη σταθερότητα στα Βαλκάνια. Υποστήριζε ότι η Αλβανία έπρεπε να αναγνωριστεί πλήρως ως ανεξάρτητο κράτος. Παρόλο που η Ελλάδα ήταν παραδοσιακός σύμμαχος της Αντάντ, η Βρετανία δεν ήθελε να εξοργίσει την Ιταλία, η οποία είχε συμφέροντα στην Αλβανία. Επιχείρησε να λειτουργήσει ως διαιτητής, χωρίς να πάρει ξεκάθαρη θέση (Finney, 1993). Η Γαλλία, έχοντας τις δικές της αποικιακές βλέψεις στη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, ενδιαφερόταν περισσότερο για τη διατήρηση της συνεργασίας με την Ιταλία παρά για τα ζητήματα της Βαλκανικής. Απέφυγε να υποστηρίξει ανοιχτά την Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι οι δύο χώρες είχαν καλές σχέσεις κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο ζήτημα της Αλβανίας, η γαλλική πολιτική ταυτίστηκε με εκείνη της Βρετανίας, θεωρώντας ότι η σταθερότητα στα Βαλκάνια ήταν πιο σημαντική από τις ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις (Blatt, 1988). Η Ιταλία είχε τη δική της ατζέντα, καθώς ήθελε να καταστήσει την Αλβανία προτεκτοράτο της. Στήριζε ενεργά την αλβανική κυβέρνηση και ενίσχυε στρατιωτικά την Αλβανία, παρέχοντας όπλα και συμβούλους. Ο Μουσσολίνι έβλεπε το συνοριακό ζήτημα ως μέσο εδραίωσης της ιταλικής παρουσίας στα Βαλκάνια. Επέβαλε την τοποθέτηση Ιταλού

επικεφαλής στην επιτροπή οριοθέτησης των συνόρων, γεγονός που δημιούργησε υποψίες για στημένη απόφαση (Παπαφλωράτος, 2009). Η Αλβανία, ως νεοσύστατο κράτος, βρισκόταν υπό έντονες εξωτερικές επιρροές και προσπαθούσε να διασφαλίσει την κυριαρχία της. Διεκδικούσε τα σύνορα του 1913 και δεν αναγνώριζε καμία ελληνική απαίτηση στη Βόρεια Ήπειρο. Βασιζόταν στη στήριξη της Ιταλίας, η οποία την προωθούσε ως σύμμαχο στα Βαλκάνια. Αντιμετώπιζε εσωτερική αστάθεια, καθώς πολλές περιοχές της ελέγχονταν από τοπικούς φυλάρχους που δεν αναγνώριζαν την κυβέρνηση των Τυράνων (Blatt, 1988). Τελικά, η Κοινωνία των Εθνών δεν έλαβε άμεση απόφαση, καθώς οι μεγάλες δυνάμεις δεν κατέληξαν σε συμφωνία. Αντί να επιλύσει το ζήτημα η ίδια, παρέπεμψε την υπόθεση στη Διάσκεψη των Πρεσβευτών στο Παρίσι, η οποία θα είχε τον τελικό λόγο για την οριοθέτηση των συνόρων. Η Διάσκεψη των Πρεσβευτών αποφάσισε τη σύσταση μιας διεθνούς επιτροπής για να εξετάσει επιτόπου τα σύνορα. Η Ιταλία κατάφερε να επιβάλει τον Ιταλό στρατηγό Ενρίκο Τελλίνι ως επικεφαλής. Η ελληνική πλευρά εξέφρασε επιφυλάξεις, θεωρώντας ότι ο Τελλίνι θα ευνοούσε την Αλβανία στις αποφάσεις του. Η επιτροπή ξεκίνησε το έργο της το καλοκαίρι του 1923, αλλά η κατάσταση στα σύνορα παρέμενε ασταθής και πολλοί τοπικοί πληθυσμοί αντιδρούσαν στην παρουσία της (Παπαφλωράτος, 2009).

Παράρτημα «Β»

Καθεστώς Κέρκυρας το 1923 και η διακοίνωση της πρεσβευτικής

Η Κέρκυρα, κατά την περίοδο του 1923, τελούσε υπό καθεστώς μόνιμης ουδετερότητας, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Λονδίνου της 13ης Ιουλίου 1863, με εγγυήτριες δυνάμεις τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και τη Ρωσία (Wright, 2017). Το καθεστώς αυτό προβλεπόταν ρητά στο άρθρο 2 της εν λόγω συνθήκης. Η ένωση της Ελλάδας με τα Ιόνια Νησιά, που προέκυψε από τη Συνθήκη του Λονδίνου, δεν ήταν αυτόματη, αλλά τελούσε υπό αναβλητική αίρεση. Δηλαδή, για να ολοκληρωθεί η προσάρτηση των Επτανήσων, έπρεπε να συμφωνήσουν η Αυστρία, η Γαλλία, η Πρωσία, η Ρωσία και να υπάρξει έγκριση από το Ιόνιο Κοινοβούλιο. Το τελευταίο εκπλήρωσε αυτή την προϋπόθεση με το ψήφισμα της 23ης Σεπτεμβρίου / 5ης Οκτωβρίου 1863, όπου διακήρυξε ότι τα νησιά Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Ζάκυνθος, Λευκάδα, Ιθάκη, Κύθηρα και Παξοί ενώνονται με το Βασίλειο της Ελλάδας, ως αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού κράτους, υπό τη βασιλεία του Γεωργίου Α' και των διαδόχων του.

Αν και από την 1η Αυγούστου 1864 είχαν ήδη ικανοποιηθεί δύο προϋποθέσεις του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου, η Συνθήκη της 14ης Νοεμβρίου 1863 δεν προέβλεπε πλήρη ένωση, με την έννοια ότι τα Επτάνησα διατηρούσαν το καθεστώς της ουδετερότητας. Αυτό σήμαινε πως δεν επιτρεπόταν η εγκατάσταση στρατιωτικών δυνάμεων στα νησιά. Στην πραγματικότητα, αυτός ο περιορισμός στερούσε από την Ελλάδα το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της κρατικής κυριαρχίας. Η απουσία στρατιωτικής παρουσίας στην Κέρκυρα αποδείχθηκε καθοριστική κατά τη διάρκεια της ιταλικής εισβολής του 1923. Η Ελλάδα, λόγω του καθεστώτος ουδετερότητας που είχε επιβληθεί από τη Συνθήκη του Λονδίνου, δεν είχε τη δυνατότητα να οργανώσει στρατιωτική άμυνα στο νησί, γεγονός που επέτρεψε την άνευ αντίστασης κατάληψή του από τις ιταλικές δυνάμεις. Αυτή ακριβώς η ουδετερότητα της Κέρκυρας ήταν που προκάλεσε τη δυσαρέσκεια της Μεγάλης Βρετανίας απέναντι στη στάση της Ιταλίας. Ως εγγυήτρια δύναμη, η Βρετανία θεώρησε παραβίαση της διεθνούς νομιμότητας την επιθετική ενέργεια της Ιταλίας και για τον λόγο αυτόν παρενέβη υπέρ της Ελλάδας στη Διακοίνωση της Πρεσβευτικής Διάσκεψης. Αυτή η βρετανική παρέμβαση οδήγησε τελικά στη

διατύπωση ενός μετριοπαθούς (moderée) τελικού κειμένου, το οποίο δεν καταλόγιζε άμεσα ευθύνες στην ελληνική κυβέρνηση, όπως επιθυμούσε η Ιταλία. Αντίθετα, η διακοίνωση καλούσε την Ελλάδα να διαλευκάνει την υπόθεση και να αποδώσει ευθύνες, χωρίς όμως να αποδεχθεί την ιταλική αφήγηση των γεγονότων (Σιούσιουρας, 2012). Το κείμενό της είχε ως εξής:

«Διά της Διακοινώσεως ταύτης η Πρεσβευτική διάσκεψις: Πρώτον, διαμαρτύρεται εντόνως εξ ονόματος των αποτελουσών αυτής Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας και Ιταλίας) διά το στυγερόν έγκλημα το οποίον διεπράχθη επί ελληνικού εδάφους και του οποίου θύματα έπεσαν τα μέλη διεθνούς επιτροπής, ήτις είχεν αποστολήν ειρηνοποιόν και δεύτερον, καλεί την ελληνικήν κυβέρνησιν να προβή άνευ βραδύτητος εις ανακρίσεις προς καθορισμόν των ευθυνών. Αι Δυνάμεις, προσθέτει η διακοίνωσις, επιφυλάσσονται ενδεχομένως να ζητήσουν επανορθώσεις, τας οποίας θα κρίνουν αναγκαίας...»

Παράρτημα «Γ»

Εικόνες – φωτογραφικό υλικό

Εικόνα 1: Ο Στρατηγός Τελλίни (μέσο) έχοντας στα δεξιά του τον Υπολοχαγό Μπονασσίни και τον Επίατρο Κόρτι στα αριστερά του.

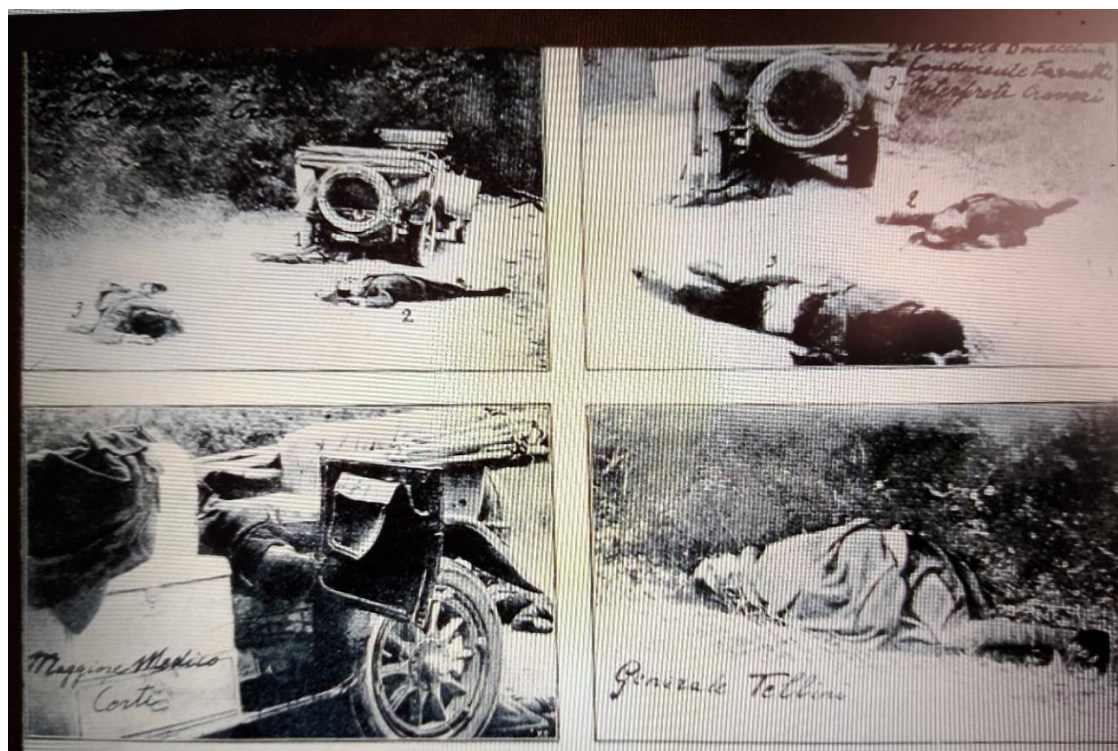
Πηγή: Παπαφλωράτος, Ι. (2009). *Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923*

Εικόνα 2: Δρόμος Ιωαννίνων – Κακκαβιάς. Τα πτώματα των Ιταλών που συμμετείχαν στη Διεθνή Επιτροπή για τη χάραξη της ελληνοαλβανικής μεθορίου το καλοκαίρι του 1923

Πηγή: Πηγή: Παπαφλωράτος, Ι. (2009). *Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923*

Εικόνα 3: Οι πρώτες φωτογραφίες που τραβήχτηκαν από το σημείο της ενέδρας στην ιταλική αντιπροσωπεία. .

Πηγή: Ιωνάς, Σ. (2021)

Εικόνα 4: Ο Ιταλός Ναύαρχος Emilio Solari

Πηγή: Παπαφλωράτος, Ι. (2009). Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923

Εικόνα 5: Ο τότε νομάρχης Κέρκυρας Πέτρος Ευριπαίος

Πηγή: Παπαφλωράτος, Ι. (2009). Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923.

Εικόνα 6: Αναπαράσταση του κανονιοβολισμού των δύο φρουρίων της Κέρκυρας μετά τη λήξη της διορίας.

Πηγή: Ιωνάς, Σ. (2021)

Εικόνα 7: Ιταλοί Αξιωματικοί ποζάρουν μπροστά από την Ελληνική σημαία που κυματίζει σε φρούριο της Κέρκυρας

Πηγή: https://www.kathimerini.gr/resources/toolip/doc/2019/02/26/1923_08_31

Εικόνα 8: Ιταλοί στρατιώτες στο λιμάνι της Κέρκυρας μετά την κατάληψη της.

Πηγή: <https://www.the-athenian.com/site/1977/10/01/the-corfu-incident/>

Εικόνα 9: Ιταλικά «κατοχικά» γραμματόσημα

Πηγή: Ιωνάς, Σ. (2021)

Εικόνα 10: La Stampa, 1/9/1923. «Η Ιταλική σημαία υψώθηκε στο παλαιό φρούριο της Κέρκυρας».

Πηγή: Ιωνάς, Σ. (2021)

Εικόνα 11: Corriere della Sera, 1/9/1923. «Η κυβέρνηση διατάζει τη στρατιωτική κατάληψη της Κέρκυρας μετά τη μη ικανοποιητική απάντηση της Ελλάδας».

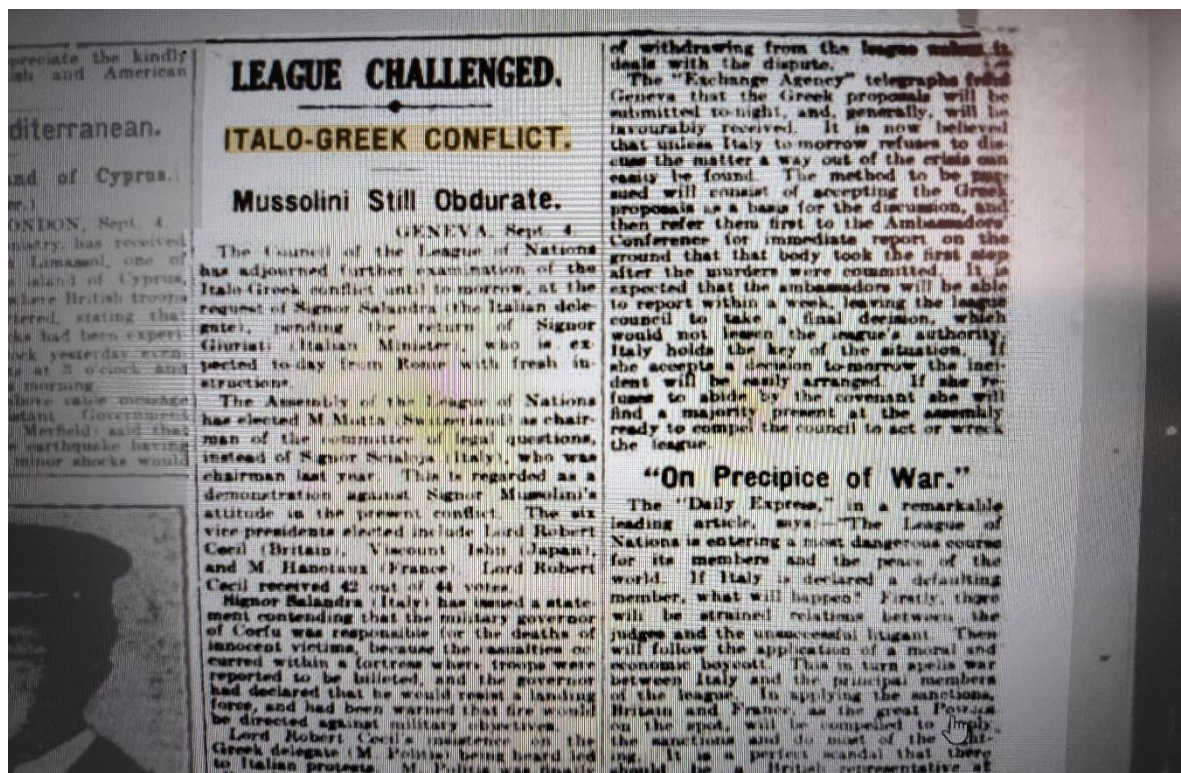
Πηγή: Ιωνάς, Σ. (2021)

Εικόνα 12: The Kalgoorlie miner, 29 Σεπτεμβρίου 1923. Ο στόλος περιμένει την πληρωμή

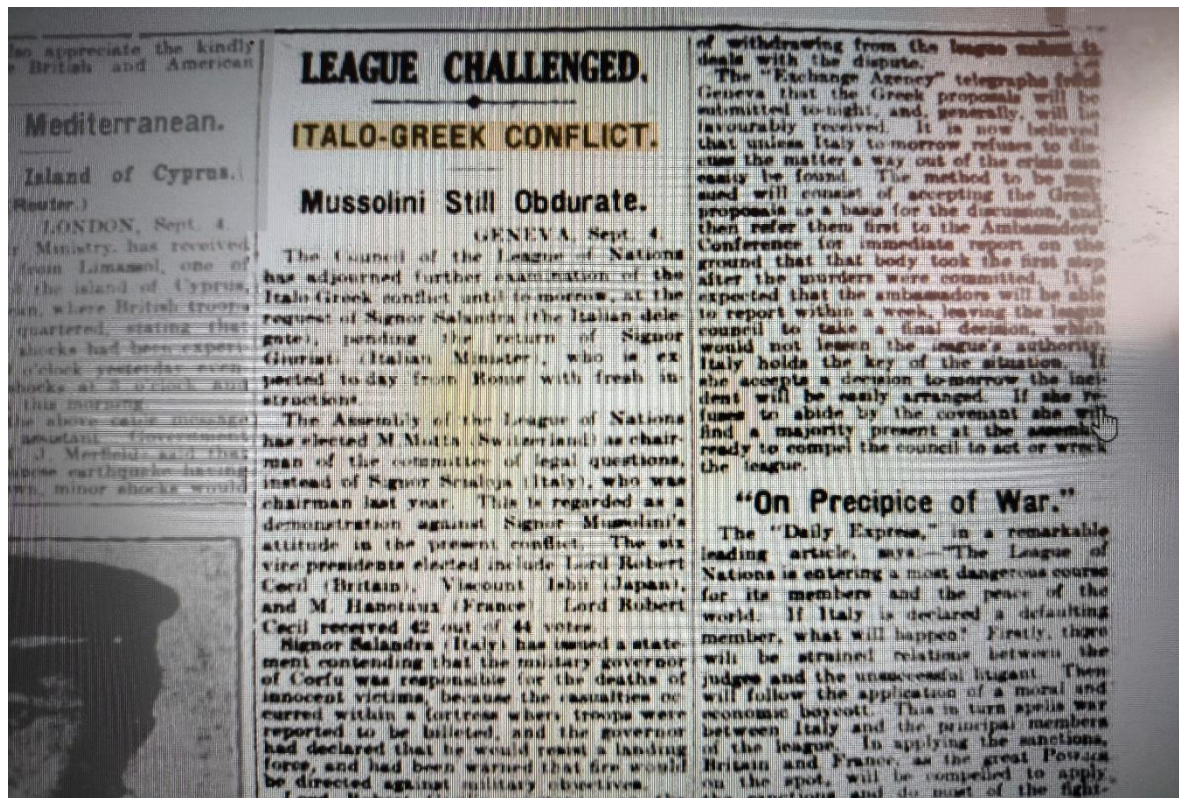
Πηγή: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/93297506>

Εικόνα 13 The Register (Adelaide). 3 Σεπτεμβρίου 1923. «THE ITALO-GREEK CRISIS»

Πηγή: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/65035758>

Εικόνα 14: The Argus (Melbourne) 6 September 1923 «LEAGUE CHALLENGED. ITALO-GREEK CONFLICT»

Πηγή: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/1999809>